

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

2018

Annamari Kesälahti & Sanna Rajala

VUOROVAIKUTUKSEN KEHITTÄMINEN VAISAAREN PÄIVÄKODISSA

– vuorovaikutusopas työntekijöiden tueksi
päiväkodin arkeen

Annamari Kesälahti & Sanna Rajala

VUOROVAIKUTUKSEN KEHITTÄMINEN VAISAAREN PÄIVÄKODISSA

- vuorovaikutusopas työntekijöiden tueksi päiväkodin arkeen

Kehittämistyö Raision kaupungin Vaisaaren päiväkodissa alkoi marraskuussa 2017. Kehittämistyön taustalla oli uusi, valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sen pohjalta laadittu Raision kaupungin oma varhaiskasvatussuunnitelma, jossa ohjeistettiin jokainen Raision kaupungin varhaiskasvatusyksikkö määrittelemään oman yksikkönsä toimintakulttuuria edistävän toiminta-ajatuksen. Vaisaaren päiväkodissa kehittämiskohteeksi valittiin vuorovaikutus. Kehittämistyön tavoitteena oli luoda käytännöllinen vuorovaikutusopas päiväkodin henkilökunnan tueksi heidän arkeen.

Kehittämismenetelminä tässä työssä käytettiin kyselyä, dialogista keskustelua ja dokumentointia. Laadimme päiväkodin henkilökunnalle kyselyn, jonka avulla kartoitimme heidän henkilökohtaisia toiveitaan oppaaseen liittyen. Keskustelimme päiväkodin johtajan ja työntekijöiden kanssa heidän arjen haasteista sekä tarpeista oppaan sisällön suhteen. Tiedonhankintamme perustui näiden menetelmien avulla saatuihin tietoihin ja keräsimme päiväkodin tarpeiden kannalta oleelliset asiat vuorovaikutuksen laajalta kentältä.

Opas toteutettiin kesän 2018 aikana. Oppaan sisältö koostuu päiväkodin tarpeisiin vastaavasta teoretiedosta, käytännön vinkeistä arjen sujuvuuden helpottamiseksi sekä vuorovaikutusta tukevista leikeistä. Valmis opas luovutettiin päiväkodin johtajalle sekä molempiin lapsiryhmiin tulostettuna paperiversiona ja digitaalisena word-tiedostona.

Raportin alussa käsittelemme kehittämistyön kannalta merkittävää teoretietoa vuorovaikutuksesta. Tämän jälkeen kuvaamme kehittämishankkeen lähtökohdat sekä kerromme kehittämisprosessista ja kehittämismenetelmistä. Raportin lopussa kuvaamme valmista tuotosta ja arvioimme sen tuloksia, koko kehittämishanketta ja omaa oppimistamme.

ASIASANAT:

Varhaiskasvatus, vuorovaikutus, itsesäätelytaidot, kehittämishanke

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of social services

2018 | 45 pages, 30 pages in appendices

Annamari Kesälahti & Sanna Rajala

DEVELOPMENT OF INTERACTION IN DAY CARE CENTER VAISAARI

- guide to interaction for employees to support their everyday routine

Development work with day care center Vaisaari in Raisio begun in November 2017. The background of this development work is a new national guideline for early childhood education and the guideline for early childhood education in Raisio based on that which guided that every unit in Raisio has to define one thing that they are going to develop in their work unit. In Vaisaari that was interaction. The aim of this development work was to make a practical guideline to interaction for employees to support their everyday routine.

Development methods used in this work were questioning, dialogic discussion and documentation. Personal hopes and wishes for the guideline to interaction were gathered via questioning formulated to employees of day care center. We also had discussion with the manager of day care center and employees about the challenges and needs in their everyday routines which would direct us with the guideline. Development methods were also the base of our data capture and because of them we were able to gather most important things about interaction in its wide field of information.

The guideline was made in summer 2018. Content of the guideline is composed of theory of interaction that is wrote based on the needs of employees in day care center. There is also tips and games to ease the everyday routines in day care center. Finished guideline to interaction were hand over for both child groups and the manager of the day care center as output paper version and as digital file.

In the beginning of this thesis we treat theory of interaction that is important based on our development work. Then we go through the basis of development work and tell also about the development process and the development methods. In the end of the thesis we describe finished guideline to interaction and its results and whole development project containing our own learning.

KEYWORDS:

Early childhood education, interaction, self-regulation skills, development work

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 VUOROVAIKUTUS	8
2.1 Vuorovaikutus käsitteenä	8
2.2 Vuorovaikutuksen merkitys lapsen kehitykselle	10
2.3 Kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus	13
3 LAPSEN ITSESÄÄTELYTAIDOT	17
3.1 Itsesäätelytaidot ja niiden kehittyminen	17
3.2 Itsesäätelytaitojen haasteet ja niiden tukeminen	19
4 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTUS	23
4.1 Toimintaympäristön kuvaus ja kehittämistehtävän määrittely	23
4.2 Prosessin kuvaus	24
4.3 Kehittämismenetelmät	30
5 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET	32
5.1 Kyselyn tulokset	32
5.2 Tuotos	35
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI	37
6.1 Kehittämistyön arviointi	37
6.2 Oppimisprosessi ja ammatillinen kasvu	41
LÄHTEET	44

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupa.

Liite 2. Kyselylomake päiväkodin henkilökunnalle.

Liite 3. Vuorovaikutusopas.

Liite 4. Palautelomake päiväkodin henkilökunnalle.

KUVAT

Kuva 1. Vuorovaikutuslinna (c Sanna Rajala 2017). 27

KUVIOT

Kuvio 1. Millaisena koet kasvattajien ja lasten välisen vuorovaikutuksen päiväkodissa? 32

Kuvio 2. Minkälaiset asiat vuorovaikutusoppaassa palvelisivat sinua parhaiten? 34

Kuvio 3. Minkälainen vuorovaikutusopas olisi mielestäsi toimivin? 34

TAULUKOT

Taulukko 1. Kehittämistyön prosessin kuvaus. 29

1 JOHDANTO

Toimeksiantaja tässä kehittämistyössä oli Raision kaupungin Vaisaaren päiväkoti, joka kuuluu kaupungin eteläiseen päivähoitoalueeseen ja sijaitsee Vaisaaren asuinalueella. Päiväkodissa on kaksi lapsiryhmää, 1–3-vuotiaiden lasten ryhmä nimeltään Nipsut, sekä 3–5-vuotiaiden lasten ryhmä nimeltään Hattivatit.

Opetushallitus määräsi 18.10.2016 uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Varhaiskasvatusta järjestävien tahojen tuli ottaa 1.8.2017 lähtien käyttöön uuden varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaiset paikalliset suunnitelmat. (Opetushallitus 2016.) Uuden valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden myötä jokainen Raision kaupungin varhaiskasvatusyksikkö sai tehtäväkseen määritellä omaa toimintakulttuuriaan edistävän toiminta-ajatuksen, joka ohjaa kohti osallistavia työskentelytapoja ja kannustavaa yhteisöä (Raision kaupunki 2017a, 34).

Vaisaaren päiväkoti valitsi toimintakulttuurin kehittämiskohteeksi vuorovaikutuksen, joka valikoitui päiväkodin kehittämiskohteeksi henkilökunnan yhteisestä päätöksestä. Päiväkodin työntekijät kokevat vuorovaikutuksen olevan päiväkodin ”punainen lanka” sekä oppimisen ja hyvinvoinnin perusta. Henkilökunnan vaihtuvuus ja erilaiset luonteet sekä pelko kaavoihin kangistumisesta ovat saaneet työntekijät pohtimaan vuorovaikutuksen merkitystä työssään. He haluavat tietoisesti pyrkiä puhumaan, kuuntelemaan, kohtaamaan ja osallistamaan ammatillisen vuorovaikutuksen kautta, unohtamatta kuitenkaan oman persoonan muovaavaa työtettä.

Kehittämistyön aiheeksi rajautui kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus, sillä koimme yhdessä toimeksiantajan kanssa sen olevan päiväkodin eri vuorovaikutuksen tasoista tärkein. Kehittämistyön tuotoksena toteutettiin vuorovaikutusopas, joka tukee päiväkodin henkilökunnan arjen työtä. Oppaan sisällön taustalla on eri kehittämismenetelmiä, joista tärkein, kysely, toteutettiin koko päiväkodin henkilökunnalle. Saatuja tuloksia käytettiin oppaan luomisen lähtökohtana.

Käsitlemme raportin ensimmäisessä luvussa vuorovaikutusta käsitteenä, sen merkitystä lapsen kehitykselle sekä kasvattajien ja lasten välistä vuorovaikutusta. Toisessa luvussa käymme läpi lapsen itsesäätelytaitojen kehitystä ja haasteita sekä niissä tukemista. Itsesäätelytaidot pitävät sisällään käyttäytymisen, kognitiiviset

toiminnot ja tunteet, jotka kehittyvät vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Hyvän vuorovaikutuksen ja suotuisan kehityksen kannalta on tärkeää, että kasvattaja on tietoinen lapsen itsesäätelykeinoista, niiden puutteista ja niihin liittyvistä haasteista. Teoriaosuuden jälkeen kerromme kehittämistyön lähtökohdista ja toteutuksesta. Kuvaamme toimintaympäristöä, määrittelemme kehittämistehtävän, sekä kerromme kehittämistyön prosessista ja käyttämistämme kehittämismenetelmistä. Kehittämistyön tulokset luvussa analysoimme henkilökunnalle laaditun kyselyn tuloksia sekä kuvaamme valmista tuotosta. Raportin lopussa arvioimme koko kehittämistyötä, sekä omaa oppimistamme ja ammatillista kasvua.

2 VUOROVAIKUTUS

2.1 Vuorovaikutus käsitteenä

Varhaiskasvatuksen ydin ja sitä eniten määrittävä tekijä on vuorovaikutus. Ihminen elää ja kasvaa suhteessa vuorovaikutuksen kanssa ja sitä tapahtuu joka puolella kaiken aikaa, myös silloin, kun ihminen on yksin. Se, millaisia olemme, miten toimimme, kuinka ilmaisemme ajatuksiamme ja tunteitamme, määrittyy sosiaalisen ympäristömme ja vuorovaikutuksen kautta. (Ahonen 2017a, 78–79.) Vuorovaikutuksessa ollaan yhdessä, tehdään yhdessä sekä jaetaan tunteita ja ajatuksia (Vilén 2008, 19).

Vuorovaikutus on luonteeltaan vastavuoroista ja sen edellytys on suuntautuminen toisen toimintoihin. Vuorovaikutuksen periaate on aloitteiden tekeminen ja niihin vastaaminen. Katsekontakti, ilmeet, eleet, liikkeet ja kieli ovat vuorovaikutuksen keinoja ja vaikka tiedostamme osan vuorovaikutuksesta, suuri osa on tiedostamatonta. Ihminen vaikuttaa tahtomattaankin. (Alijoki 1998, 9.)

Vuorovaikutus muodostuu kahdesta ilmaisullisesta muodosta. Verbaalisesta eli sanallisesta viestinnästä ja nonverbaalisesta eli sanattomasta, ei-kielellisestä viestinnästä. (Vilén ym. 2008, 20.) Sanallinen vuorovaikutus edistää lasten kielellisiä valmiuksia ja puheen kehitystä. Ei-kielellinen vuorovaikutus liittyy ihmisen eleisiin, ilmeisiin, äänensävyihin ja muihin keholla muodostettaviin viesteihin, jotka korostuvat erityisesti toimiessa pienten lasten kanssa. Sanattomalla viestinnällä on suuri rooli varhaiskasvatuksessa, sillä lapset tulkitsevat kielellisiä viestejä vahvasti sanattoman viestinnän kautta. (Ahonen 2017a, 79.)

Joidenkin tutkimusten mukaan kaikesta kommunikoinnista noin 10 prosenttia on sanallista viestintää, kaikki muu liittyy vaistonvaraisesti tulkittaviin ilmeisiin, eleisiin, liikkeisiin, kosketukseen sekä hajuihin ja makuihin. Usein nämä keholla muodostettavat ei-kielelliset viestit tulkitaan ja ymmärretään tärkeämmiksi viesteiksi kuin sanat ja puhe. Tunteiden ilmaisuun liittyy voimakkaasti kasvojen ilmeet. Myönteinen vuorovaikutustilanne sisältää enemmän katsekontaktia kuin epämiellyttävä vuorovaikutustilanne ja katseilla säädellään puheenvuorojen vaihtamista. Puheen rytmittäminen tapahtuu kuin luonnostaan käsien liikkeillä ja niiden avulla korostetaan myös keskustelun tärkeitä asioita. (Alijoki 1998, 12.)

Ei-kielelliset viestit otetaan vastaan aistien avulla. Pieni lapsi, jolle ei ole vielä kehittynyt omaa kieltä, rakentaa aistien kautta saatuun tietoon ne mielikuvat ja kokemukset, joihin myöhempi kielellinen oppiminen perustuu. Vanhempi tai lasta hoitava aikuinen toimii vaistomaisesti lapselle sopivalla tavalla: koskettaa hellästi, käyttää lempeää puhetta ja muokkaa ympäristön lapsen tarpeille sopivaksi. Ei-kielellisen viestinnän hallinta on yleensä aina tiedostamatonta ja se pohjautuu vaistoihin ja tunteisiin. Kasvojen ilmeitä saattaa pystyä harjoittelemaan, mutta vartalon liikkeet ja ääni paljastavat yleensä oikeat tunteet. (Alijoki 1998, 12.)

Myönteiseen vuorovaikutukseen tähtäävä sanallinen viestintä pohjautuu yhteiseen äidinkieleen. Se on myös edellytys sille, että viesti tulee ymmärretyksi. Sanallisen viestinnän mukana tulee kuitenkin aina myös sanaton, ei-kielellinen viestintä, joka syventää puheen merkitystä. Sanallinen viestintä on erilaista eri vuorovaikutustilanteissa ja -suhteissa. Ihminen puhuu eri tavalla kotona perheelleen kuin esimerkiksi työpaikalla tai ystäväpiirissä. Lapset oppivat äidinkielen lisäksi vanhemmiltaan puhekulttuurin ja kielen käytön eli sen, miten puhutaan kotona, vieraille, päiväkodissa, kaupassa tai vanhuksille. Oman äidinkielen hallitseminen on tärkeää, jotta eteen tulevat vuorovaikutustilanteet sujuvat suotuisasti. (Alijoki 1998, 13.)

Ihmisten välisen vuorovaikutuksen perustana on aito tahto ja halu arvostaa sekä kunnioittaa itsensä lisäksi myös vuorovaikutustilanteen toisia osapuolia. Omalla asenteella on merkittävä vaikutus vuorovaikutustilanteeseen, sen onnistumiseen ja sujuvuuteen. Erityisesti tilanteet, joihin liittyy voimakkaita tunteita, tai joissa osapuolten näkemykset eroavat toisistaan, koetaan usein haastaviksi. Tällaisissa tilanteissa vuorovaikutustaitojen merkitys korostuu. Vuosienkaan työkokemus vuorovaikutustaitoja vaativalla alalla, ei takaa hyviä ja suotavia vuorovaikutustaitoja. Vuorovaikutustaitoja tulee tietoisesti opiskella ja harjoitella, jotta niissä voi kehittyä. (Talvio & Klemola 2017, 7, 9.)

Ihmisen on mahdollista kehittää omia vuorovaikutustaitoja koko elämän ajan. Keskeistä on oppia tietoisesti kiinnittämään huomiota siihen, millä tavoin on vuorovaikutuksessa eri ihmisten kanssa ja eri tilanteissa. Lisäksi omaa vuorovaikutustapaa on opittava tietoisesti arvioimaan sekä ohjaamaan. (Järvinen ym. 2009, 159.) Ei ole myöskään merkityksetöntä mitä lasten kanssa tehdään tai millaisia vuorovaikutustilanteita heille tarjotaan. Vuorovaikutustaitojen mallittaminen lapselle on aikuisen vastuulla. Kun lapsi kokee ja näkee miten aikuinen kohtaa muita ihmisiä ja tilanteita, hän oppii sosiaalisen

selviytymisen kannalta tärkeitä taitoja ja tutustuu myös muiden ihmisten arvomaailmaan. (Alijoki 1998, 13–14.)

2.2 Vuorovaikutuksen merkitys lapsen kehitykselle

Hyvän vuorovaikutuksen perusta on turvallisuuden tunne. Tutkimuksin on pystytty osoittamaan, että varhainen sosiaalinen kehitys perustuu läheisyyteen ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen, ja että sosiaalinen vuorovaikutus on välttämätöntä normaalille yksilökehitykselle. Varhaisen vuorovaikutuksen puute voi häiritä sosiaalisten taitojen ja tunne-elämän kehittymistä. Ihmisen aivoissa on olemassa syntymästä asti erilaisia tunnemekanismia, jotka saadaan virittymään toimintaan oikeanlaisessa kasvuympäristössä. (Nummenmaa 2010, 176–179.)

Kielen ja puheen oppimisella on myös ratkaiseva merkitys pienen lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymisessä. Puheen avulla vuorovaikutus monipuolistuu, mikä avaa tien ajattelun kehittymiselle. Tiedon hankkiminen ja jakaminen edellyttävät kielellisiä vuorovaikutustaitoja ja puhe mahdollistaa oppimisen. Jo vauvaiässä alkavat hahmottua vuorovaikutuksen sosiaaliset perustaidot kuten aloitteen tekeminen ja niihin vastaaminen, sekä kuunteleminen. Syntymästään asti vauva suuntautuu luonnostaan ihmisääntä kohti ja pienen vauvan vuorovaikutus häntä hoitavan aikuisen kanssa perustuukin kosketuksen lisäksi kuulo- ja näköhavaintoon. Vanhemman tai vauvaa hoitavan aikuisen puheen kautta alkavat hahmottua oman äidinkielen äännerakenteet ja melodia. (Alijoki 1998, 14.)

Jo vastasyntyneellä vauvalla on sisäänrakennettu tarve pyrkiä olemaan vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Pieni vauva yrittää katseellaan, liikkeillään ja itkullaan kiinnittää häntä hoitavan aikuisen huomion itseensä ja omiin tarpeisiinsa. Vanhemman tai lasta hoitavan aikuisen herkkyyys ja kyky vastata lapsen tarpeisiin oikealla tavalla ja oikeaan aikaan vaikuttaa lapsen ja aikuisen välille muodostuvan kiintymyssuhteen laatuun, minkä varaan varhainen vuorovaikutus rakentuu. (Nurmi ym. 2014, 34.)

Kiintymyssuhde on lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välinen vastavuoroinen suhde. Sen kehittyessä lapsi muodostaa mielessään kuvan siitä, mitä hän merkitsee toisille ihmisille ja mikä on muille ominainen tapa toimia hänen kanssaan. Kiintymyssuhteen voidaan katsoa olevan eräänlainen mekanismi, jonka avulla lapsi pyrkii varmistamaan, että hän

saa vanhemmalta tai häntä hoitavalta aikuiselta huolenpitoa ja sellaisia sosiaalisia kontakteja, jotka kehittävät hänen omia sosiaalisia valmiuksiaan ihmisten kanssa toimimiseen. Kiintymyssuhteessa sekä lapsi, että häntä hoitava aikuinen pyrkivät osoittamaan myönteisiä tunneilmauksia. Lapsen tarpeisiin vastaaminen ja kielteisten tunteiden muuttaminen myönteisiksi luovat lasta hoitavasta aikuisesta ikään kuin ulkoisen tunteiden säätelijän ja auttaa näin lasta tunteiden säätelyn harjoittelemisessa. (Nummenmaa 2010, 180–181.)

Lapsella on yleensä myös useita kiintymyssuhteita esimerkiksi äidin, isän, isovanhempien tai jonkun muun häntä hoitavan aikuisen kanssa, jokainen näistä on kuitenkin luonteeltaan ja tyyliltään erilainen. Kuten tunnemekanisminkin, niin myös kiintymyssuhteen kehittyminen on biologinen prosessi ja ilmenee kaikissa kulttuureissa. Kulttuurien välillä voi kuitenkin olla eroja siinä, millainen lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välinen tunnevuorovaikutus on. (Nummenmaa 2010, 180.)

Vuorovaikutuksen peruselementeiksi voidaan nimetä antaminen ja saaminen. Antaminen kuvastaa äidin vauvalle antamaa hoivaa ja ravintoa, ja vauvan tarvitsevuus ja riippuvuus luovat äidille kokemuksen omasta merkittävydestään. Vauvan ja häntä hoitavan aikuisen välinen vuorovaikutus tapahtuu arkitilanteissa kuten pukemisessa ja syömisessä, ympäristön havainnoinnin ja keskustelun kautta. Aikuisen luomat mielikuvat ja tunteet lapsen persoonallisuudesta muovautuvat lapsen käyttäytymisen ja toiminnan kautta eri vuorovaikutustilanteissa. Vanhemman tai lasta hoivaavan aikuisen ja lähiympäristön tuomat kokemukset luovat puolestaan lapselle omat mielikuvat ja tunteet. (Alijoki 1998, 9–10.)

Unkarilainen lapsipsykologi Margaret Mahler (1897–1985) kuvailee lapsen mielikuvaa ja alustavaa käsitystä itsestään, erillisenä häntä hoitavasta aikuisesta, lapsen psykologiseksi syntymäksi. Prosessi on viisivaiheinen ja se tapahtuu kolmanteen ikävuoteen mennessä. Tuona aikana on erityisen tärkeää äidin tai muun lasta hoitavan aikuisen fyysinen ja emotionaalinen läsnäolo ja vuorovaikutus, jotta heidän välilleen muodostuu erityinen tunnesuhde. Tämä tunnesuhde mahdollistaa sen, että psykologinen syntymä etenee hyvin ja lapsi selviytyy tärkeimmästä kehitystehtävästään, erottamaan ja hyväksymään sen, että hän on äidistään erillinen olento, jolla on oma mieli. Kehitystehtävä on vaiheittain hidas ja sille on annettava aikaa. Lapsen oivaltaessa olevansa äidistään erillinen ihminen hänelle avautuu mahdollisuudet ryhtyä muodostamaan omaa minäkäsitystään vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Vuorovaikutustaidot kasvavat näiden mahdollisuuksien myötä. (Rusanen 2011, 25.)

Brittiläisen psykiatrin John Bowlbyn (1907–1990) kehittämässä teoriassa kiintymyssuhteista puhutaan myös lapsen ja häntä hoitavan aikuisen tiiviistä tunnesuhteesta ja vuorovaikutuksesta. Tunnesuhde muodostuu aikuisen halusta hoitaa ja olla lapselle läsnä ja lapsen tarpeista saada ravintoa, lohtua ja turvaa. Kun lapsi kokee, että hänen tarpeensa tyydytetään, hän tulee riippuvaiseksi häntä hoitavasta aikuisesta myös tunnetasolla ja kokee olonsa turvalliseksi. (Nurmi ym. 2014, 35.)

Molemmissa teorioissa tunnesuhdetta ja kiintymyssuhdetta määrittelee lapsen kokemus turvallisuuden tunteesta. Kun lapsi kokee olevansa turvassa vanhemman tai häntä hoitavan aikuisen ollessa läsnä, hänelle jää aikaa tutkia ympäristöä, oppia ja harjoittaa uusia taitoja. Varhaiset ihmissuhteet ja turvallisuuden tunne ovat avainasemassa lapsen muodostaessa käsitystä omasta itsestään ja kehittäessään myönteistä mielikuvaa itsestään. Emotionaalisesti läsnäolevat, kannustavat ja aidosti lapsesta kiinnostuneet aikuiset saavat lapsen arvostamaan itseään ja luottamaan omiin mahdollisuuksiinsa, kun taas välinpitämättömät ja hyljeksivät aikuiset saavat lapsen tuntemaan itsensä mitättömäksi ja arvottomaksi. (Nurmi ym. 2014, 35.)

Rusanen (2011) vertaa teoksessaan lapsen ja aikuisen välisen kiintymyksen rakentumista talon perustuksiin. Kuten tukevan ja kestävä talon edellytys on huolellisesti tehdyt perustukset, niin turvallinen kiintymyssuhde luo suotuisat edellytykset oppimiskyvylle, kykyyn tuntea monia eri tunteita ja niiden säätelyyn sekä mielen tasapainoisuuteen. Rusanen suhtautuukin kriittisesti alle kolme vuotiaiden lasten varhaiskasvatukseen, sillä aikuisten pysyvyys, pitkä eroaika vanhemmista, uusiin tilanteisiin sopeutuminen liian varhain ja kilpailu aikuisten huomiosta suurissa lapsiryhmissä, vaarantavat hänen mukaansa lapsen turvallisuuden tunteen ja kehityksen. (Rusanen 2011, 20–21.)

Varhaiskasvatuksessa tärkeä periaate on kuitenkin lapsen etu. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävä on ottaa lapsen etu ja turvallisuus huomioon kaikissa arjen tilanteissa koko hoitopäivän ajan. Kun varhaiskasvatuksessa on turvattu lapsen fyysiset ja emotionaaliset tarpeet ja turvallisuus, voidaan olettaa, että lapsen etu toteutuu. (Koivunen 2009, 31.) Lapsen etua voidaan arvioida myös sen mukaan, kuinka toteutuvat tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, mahdollisuus saada ymmärtämystä ja hellyyttä, iän ja kehitystason mukainen valvonta ja huolenpito, turvallinen kasvuympäristö sekä ruumiillinen koskemattomuus (Taskinen 2006, Koivusen 2009, 32 mukaan).

Varhaiskasvatuksen järjestämisestä säädetään myös varhaiskasvatuslaissa (36/1973). Yksi varhaiskasvatuslain määrittelemistä tavoitteista varhaiskasvatuksen järjestämiselle on turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä (Varhaiskasvatuslaki 36/1973). Näiden periaatteiden ja säädösten puitteissa varhaiskasvatuksessa on huomioitu lapsen kiintymys ja turvallisuus sekä pysyvät ihmissuhteet. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ja vanhempien yhteistyö lapsen edun parhaaksi määrittelee sen, kuinka se käytännössä toteutuu.

2.3 Kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus

Lapsen biologinen perimä ja ympäristö määrittelevät sen millaiseksi lapsi kasvaa ja kehittyy. Erilaiset temperamenttipiirteet ja neurologinen perimä kertovat sen, millaisia olemme ja esimerkiksi millaisia valintoja teemme elämän aikana. Näihin piirteisiin ei voida kasvatuksella vaikuttaa. Sen sijaan ympäristö ja kasvatukselliset keinot tukevat lapsen sosiaalis-emotionaalisten taitojen kehitystä, muun muassa sitä, miten lapsi oppii ilmaisemaan itseään ja kuinka hän huomioi muut ihmiset sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. Tämän vuoksi aikuisilla on merkittävä ja vastuullinen rooli lapsen kasvattajana. (Ahonen 2017b, 17–18.)

Päiväkodissa vuorovaikutusta tapahtuu monella tavalla ja monessa tasossa yhtä aikaa ja eri aikoina. Kuinka kasvattajat puhuvat lapsille? Kuinka kasvattajat puhuvat toisilleen? Kuinka he käyttäytyvät lasten ollessa läsnä? Vuorovaikutus liittyy kaikkeen tekemiseen ja olemiseen ja niiden tuomien kokemusten kautta lapsi rakentaa omia vuorovaikutustaitojaan jatkuvasti. (Ahonen 2017a, 79–80.)

Kasvattajien ja lasten välistä vuorovaikutusta tapahtuu kaikissa päiväkodin eri toiminnoissa, kuten erilaisissa perustoiminnoissa, toimintahetkissä ja leikissä. Perustoimissa, esimerkiksi pukemisessa ja ruokailussa, on tärkeää kasvattajan ja lapsen välisen vuorovaikutuksen laatu, sekä kasvattajan tapa ja tyyli toimia tilanteissa. Kasvattajan laatimissa toimintahetkissä on merkityksellistä, että kasvattaja onnistuu motivoimaan ja vetämään lapset aktiivisesti mukaan vuorovaikutukseen. Kasvattaja voi osallistua myös lasten leikkiin suoraan tai välillisesti. Lasten kehitystaso vaikuttaa kasvattajan tapaan osallistua leikin kulkuun. (Helenius & Korhonen 2017, 70–71.)

Päiväkodissa arvostusta ja turvallisuutta tuottavia kohtaamisia ovat juuri arkiset, yleensä hyvin yksinkertaiset vuorovaikutustilanteet, joille on ominaista jatkuvuus. Näiden tilanteiden avulla harjoitellaan arvostamista, nähdyksi tulemista, vuorovaikutuksen hyviä rajoja ja elämään luottamista. Arjen perustilanteiden taustalla kasvattajien tulee pitää mielessä lapsen persoonan kunnioittaminen. Lapsi tarvitsee hyvää kohtelua jatkuvasti, sillä lapsen elämä rakentuu koko ajan. Tavoitteena ei ole muokata lapsen persoonaa vaan vahvistaa sitä lapsen kasvua tukien. (Mattila 2011, 23–24.)

Kasvattajilla on keskeinen rooli päiväkodin ilmapiirin kannalta, vaikka lapset vaikuttavatkin siihen yksilöinä ja vertaisryhmänä. Tärkeää lasta kunnioittavan ja kuuntelevan ilmapiirin luomisessa on se, millaiseen vuorovaikutukseen kasvattajat pyrkivät lasten kanssa toimiessaan. (Kalliala 2008, 11–12.) Läsnaolo on yksi kasvattajan ja lapsen välisen vuorovaikutuksen kulmakivistä. Se, millä tavalla kasvattajat ovat läsnä lapsille heijastaa positiivisia vuorovaikutustaitoja, joiden avulla lapsi oppii lukuisia tunteita ja sosiaalisia taitoja. (Ahonen 2017a, 79–80.) Kasvattajan katsekontakti on myös merkittävässä roolissa ollessa lapsen tai lasten kanssa vuorovaikutuksessa. Katsekontaktin merkitys korostuu, kun kasvattaja menee lapsen kanssa samalle tasolle. Katsekontaktin ja samalle tasolle menemisen avulla lapsi saa kokemuksen, että kasvattaja kuuntelee häntä ja hänen asiansa on kasvattajalle tärkeä. (Koivunen 2009, 47.)

Aito läsnäolo varhaiskasvatuksessa kumpuaa lapsen kohtaamisesta. Kohtaaminen alkaa ensimmäisestä katseesta, ensimmäisestä hymystä ja ensimmäisestä sanasta. Hyvän kohtaamisen keskiössä ovat kunnioitus, arvostus, luottamus ja huolenpito. Kasvattajalla on aina suurempi vastuu kohtaamisessa, joten joustavuus, huolehtivuus ja lempeys tulisi välittyä kaikissa tilanteissa. Kasvattajan vastuulla on myös lapsen kokemus turvallisuuden tunteesta, myös silloin, kun lapsen tapa toimia tilanteessa ei miellytä aikuista. (Mattila 2011, 18, 23.)

Lapsen kasvun perimmäinen tarve on tulla nähdyksi. Nähdyksi tuleminen vahvistaa lapsen omanarvontuntoa sekä luottamusta itseensä ja muihin. Aito nähdyksi tuleminen vaatii kasvattajalta ennakkoluulottomuutta ja kykyä sulkea pois omien aiempien elämäkokemusten vaikuttavuus. Kasvattajan ja lapsen välisen kohtaamisen tulisi viestiä poikkeuksetta lapsen ihailusta ja hyväksymisestä omana itsenään, omine vahvuuksineen ja heikkouksineen, omine tunteineen ja toiveineen. Hyväksynnän kokemuksen kautta lapsi oppii luottamaan itseensä ja tunteisiinsa ja ennen kaikkea arvostamaan itseään sellaisena kuin on. (Mattila 2011, 30–32.)

Lapsen omanarvontunnon ja itsetunnon kannalta on tärkeää, että lapsen elämässä olisi edes yksi tärkeä aikuinen, joka on luotettava ja turvallinen, joka kehuu ja kannustaa lasta pärjäämään ja joka pitää lapsen olemassaoloa tärkeänä. Yleensä lapsen vanhemmat tai vanhempi on tämä aikuinen, mutta aina niin ei ole. Tällöin korostuu varhaiskasvatuksen henkilöstön asema ja ammattitaito, sekä vastuu ja valinnat. Lapsen turvallisen kasvun ja kehityksen turvaamisessa varhaiskasvatuksen ensisijainen tehtävä on vanhemmuuden tukeminen, mutta lasta arvostava, turvallinen ja luotettava tuki voi olla myös kodin ulkopuolinen aikuinen. (Mattiila 2011, 19.)

Hyvä ammatillinen vuorovaikutus koostuu monesta eri tekijästä. Kasvattajalla on vuorovaikutustilanteissa vastuu muun muassa kunnioittaa muita osapuolia ja kuunnella heitä aktiivisesti, olla rehellinen, sekä vastata omista tunteista ja teoista. (Järvinen ym. 2009, 159.) Kasvattajien tulisi vuorovaikutustilanteissa kiinnittää huomiota myös omaan puheeseen, sillä he saattavat huomaamattaan käyttää esimerkiksi sellaisia sanoja, joiden merkitystä lapset eivät vielä välttämättä ymmärrä. Tällaisia sanoja ovat muun muassa reippaasti ja kunnolla. Kasvattajat saattavat myös puhua liikaa tai käyttää liian pitkiä lauseita puhuessaan lapsille. Kasvattaja voi paljon puhumisen sijaan käyttää apuna esimerkiksi kuvia, sekä olla fyysisesti läsnä lapsille. Kasvattajien tulisi myös välttää omista asioista puhumista ollessaan lapsiryhmässä. (Koivunen 2009, 48–49.)

Ahosen (2017b, 75) mukaan kasvattajan vuorovaikutus voidaan jakaa viiteen eri vuorovaikutustapaan. Kyseiset vuorovaikutustavat ovat lämmin, etäinen, ristiriitainen, tekninen ja välttelevä. Kasvattajan vuorovaikutustavat vaihtelevat usein eri kasvatustilanteissa eli tietty tapa ja tyyli toimia ei jatku tilanteesta toiseen. Kaikki vuorovaikutustilanteet lasten kanssa ovat aina ainutlaatuisia hetkiä, joihin voi vaikuttaa usea eri tekijä, kuten ryhmän koko, kasvattajan väsymys tai lapsen kanssa koettu kasvatushistoria. (Ahonen 2017b, 75–76.)

Lämpimässä vuorovaikutustavassa kasvattaja on syvästi sitoutunut vuorovaikutukseen lasten kanssa. Kasvattaja on empaattinen, kohtaa lapset kiireettömästi, kuuntelee heitä arvostavasti ja pyrkii tavoittamaan lasten kokemukset eri tilanteissa. Hän antaa lapsille tilaa olla omia itsejään. Lämpimässä vuorovaikutustavassa kasvattaja on tietoinen siitä, että lapsi ei käyttäydy tilanteessa hankalasti tahallaan ja kiusataksaan muita. Lämpimän vuorovaikutustavan vastakohtana on etäinen vuorovaikutustapa. Etäisessä vuorovaikutuksessa kasvattaja ohittaa lapsen sosiaaliset ja emotionaaliset tarpeet ja vuorovaikutus ei ole lainkaan vastavuoroista. Kasvattaja ei kohtaa lasta millään tavalla tunnetasolla, eikä anna lapselle tilaa ja mahdollisuutta ilmaista itseään ja omia

näkemyksiään. Kasvattaja voi olla hyvinkin kylmä lapsia kohtaan, poissaoleva ja välinpitämätön. Etäisessä vuorovaikutustavassa kasvattaja saattaa muun muassa helposti eristää haastavasti käyttäytyvän lapsen toiseen tilaan. (Ahonen 2017b, 78, 136.)

Ristiriitaisessa, teknisessä ja välttelevässä vuorovaikutustavassa kasvattajan kanssakäyminen lasten kanssa on osittain sitoutumatonta. Ristiriitaisessa vuorovaikutustavassa kasvattajan vuorovaikutus voi vaihdella kasvatustilanteen aikana lämpimästä vuorovaikutuksesta etäiseen. Teknisessä vuorovaikutustavassa kasvattaja saattaa hyvinkin mustavalkoisesti tukeutua päiväkodin sääntöihin, rutiineihin, toimintamalleihin ja ennalta laadittuihin suunnitelmiin. Näin ollen lasten tarpeet ja tunteet saattavat jäädä tilanteissa tunnistamatta. Välttelevässä vuorovaikutustavassa kasvattaja usein karttaa haastavia kasvatustilanteita ja niiden ratkomista. Välttelevälle vuorovaikutustavalle on ominaista, että ennen kasvatustilanteen selvittämistä kasvattaja poistuu paikalta, vaikka tilanteen alkupuolella hän olisikin ollut osittain sitoutunut kanssakäymiseen lasten kanssa. Kasvattaja saattaa siirtää kasvatuksellista vastuuta mieluusti muille ryhmän kasvattajille jatkaessa itse muiden työtehtävien pariin. Välttelevästä vuorovaikutustavasta johtuen lasten emotionaalinen hyvinvointi ei pääse toteutumaan ja kasvattaja usein itse omalla käytöksellään pitkittää haastavia kasvatustilanteita. (Ahonen 2017b, 75, 96, 110, 124.)

3 LAPSEN ITSESÄÄTELYTAIDOT

3.1 Itsesäätelytaidot ja niiden kehittyminen

Itsesäätelyä ei ole mahdollista määritellä yksiselitteisesti. Määritelmään vaikuttaa muun muassa se, viitataanko itsesäätelyllä aikuisen itsesäätelytaitoihin vai vasta lapsen kehittyvään itsesäätelyyn. Itsesäätelyssä on kuitenkin tiivistäen sanottuna kyse siitä, miten ihminen kykenee säätelemään omaa käyttäytymistään, kognitiivista toimintaansa ja emootioitaan, eli tunteitaan, omien tavoitteiden mukaisella sekä ympäristölle soveliaalla tavalla. (Aro 2014a, 10.)

Ihmisellä on jo pienestä vauvasta lähtien myötäsyntyinen kyky havaita ja tunnistaa ympäristöstään johdonmukaisuutta sekä toistuvia elementtejä. Vauva saa mielihyvää siitä, että hän osaa ennakoida ympäristössä tapahtuvia asioita, sekä tunteesta, että hän pystyy vaikuttamaan ympäristön tapahtumiin. Näiden toistuvien vaikutusmahdollisuuksien myötä lapsi haluaa yhä enemmän itse vaikuttaa ympäristöön ja sen tapahtumiin. Taaperoiässä lapsi usein uskookin voivansa hallita ympäristöään rajattomasti ja pystyvänsä mihin tahansa, kunnes lapsi kohtaa taitojensa ja määräämisvaltansa todellisuuden. Lapsen kykenevyyden ja hallinnan tunne vie itsesäätelyn kehitystä eteenpäin. (Aro 2014b, 20–30.)

Itsesäätely tapahtuu psyykkisten toimintojen kautta ja perimä sekä temperamentti luovat eroja lasten itsesäätelytaidoissa. Toisille lapsille esimerkiksi tarkkaavaisuuden kanavoiminen ja omien tunteiden säätely on helpompaa kuin toisille. Biologia määrittelee muun muassa lapsen aivojen kehitysvauhdin, joka on suoraan yhteydessä itsesäätelykyvyn kehittymiseen ja itsesäätelytaitojen harjoitteluun. Merkittävä positiivinen vaikutus on myös varhaisella vuorovaikutuksella ja vanhemman kyvyllä reagoida lapsen tarpeisiin. (Hoffman ym. 2016, 87–88.)

Emootioiden eli tunteiden säätelyllä viitataan ihmisen kykyyn tunnistaa, ymmärtää ja hyväksyä omat tunnekokemukset. Suru, viha ja pettymys, sekä muut vaikeat tunteet luovat usein tunteiden ja käyttäytymisen säätelylle haasteen. Kyseisten tunteiden harjoittelu ja opettelu alkaa kuitenkin jo vauvaiässä. Tunteisiin liittyvän käyttäytymisen säätelyssä on kyse siitä, kuinka ihminen säätelee tunteiden ilmaisua niin, että toiminta on soveliaasta, suotavaa sekä tavoitteiden mukaista. (Aro 2014a, 11.) Lapset näyttävät usein tunteitaan hyvinkin voimakkaasti ja myös aikuisen tunnetila voi välittyä lapseen.

Omia tunteita voi tuskin koskaan täysin hallita, mutta sitä, kuinka voimakkaasti tai neutraalisti reagoi asioihin ja kuinka paljon se näkyy ulospäin, voi oppia säätelemään. Lapsen temperamentti vaikuttaa pitkälti myös tunteiden säätelyn oppimiseen ja erilaisten tunnetilojen tunnistamiseen, mikä tekee harjoittelusta yksilöllistä. Lapset oppivat kuitenkin usein ensimmäisenä kanavoimaan tunteitaan vaihtoehtoisin asioihin, kuten omaan vanhempaan tai unileluun, kuin itse tilanteeseen. (Hoffman ym. 2016, 90.) Aivojen limbinen järjestelmä vastaa tunnereaktioista ja etuotsalohkot ovat tärkeitä itsehillinnän ja suunnitelmallisuuden kannalta. Näiden aivojen osien yhteydet voimistuvat merkittävästi 2 ja 6 ikävuoden välillä. (Hoffman ym. 2016, 88.)

Kognitiivisella toiminnan säätelyllä viitataan ihmisen kykyyn tietoisesti säädellä esimerkiksi omaa tarkkaavaisuutta, muistia ja jäsentää tietoa sekä suunnitella toimintaa (Aro 2014a, 12). Jo lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana kehittyvät merkittävästi itsesäätelyn kannalta olennaiset kognitiiviset kyvyt. Näitä varhaisia kognitiivisia kykyjä ovat muun muassa tarkkaavaisuus ja havaintokyvyt. (Aro 2014b, 23.) Käyttäytymisen ja tarkkaavaisuuden säätelyllä voidaan viitata myös inhibitiokykyyn eli kykyyn estää ensisijaisia toimintayllykkeitä. Kyseinen kyky näkyy lapsilla esimerkiksi tottelevaisuudessa ja kyvyssä noudattaa kieltoja. Päivähoitoikäisellä lapsella tulisi esimerkiksi olla jo kykyä estää ensisijaiset toimintayllykkeensä, jos ne eivät ole tilanteessa suotavia, kuten vierustoverille jutteleminen kesken satuhetken. (Aro 2014a, 12.)

Kieli ja lapsen kielelliset taidot ovat myös voimakkaasti yhteydessä itsesäätelytaitojen kehittymiseen. Kehityksen alkuvaiheessa aikuiset välittävät kielen avulla lapselle muun muassa ympäristön tapahtumia, sääntöjä, kieltoja ja lapseen kohdistuvia odotuksia. Kyseisessä vaiheessa lapsi on kykeneväinen säätelemään omaa toimintaansa aikuisten ohjeiden perusteella. Pienellä lapsella aikuisten ohjeiden mukaan toimiminen saattaa kuitenkin olla vielä haastavaa ja häiriintyä helposti, sillä ympäristön muut yllykkeet voivat houkutella lasta toimimaan aikuisten ohjeiden vastaisella tavalla. Kehityksen edetessä lapsi alkaa myös itse ohjata itseään. Tämä ilmenee lapsen toiminnassa siten, että hän ryhtyy antamaan itselleen ohjeita ääneen. Lapsen puhe on suunnattu vain hänelle itselleen, vaikka se onkin kuultavaa. Alussa lapsi ei välttämättä toimi omien puheidensa mukaisesti, mutta ajan myötä hänen itselleen antamat ohjeet näkyvät myös toiminnassa. Vähitellen ääneen itselleen suunnattu puhe vähenee ja se muuttuu lapsen sisäiseksi puheeksi. Tällöin kielestä on kehittynyt lapselle itsesäätelyn väline. (Aro & Määttä 2014, 53–55.)

3.2 Itsesäätelytaitojen haasteet ja niiden tukeminen

Avain hyvään vuorovaikutukseen kasvattajan ja lapsen välillä on kasvattajan kyky tukea lapsen itsesäätelytaitoja. Lapsen kyky ilmaista, tunnistaa ja säädellä omia tunteitaan on yksilöllistä ja voi vaatia joskus huomattavasti tukea. Kyky säädellä omia tunteitaan on vahvasti yhteydessä kykyyn säädellä omaa käyttäytymistä. Heikko tunteidensäätelykyky näkyy vahvasti myös käyttäytymisen säätelyssä. Toisaalta käyttäytymisen säätelyyn vaikuttavat myös lapsen kognitiivisten taitojen kuten tarkkaavaisuuden ja muistin kehittyminen. (Ahonen 2017b, 18–19.)

Lapsen itsesäätelyn kehitys on moniulotteinen prosessi ja etenee jokaisen kohdalla omassa tahdissaan. Synnynnäiset temperamenttipiirteet ohjaavat lasten tapaa reagoida ympäristöönsä sekä suhtautumista uusiin tilanteisiin ja ihmisiin. Lapsissa on temperamentiltaan suuriakin eroja, mikä hankaloittaa mahdollisten kehitykseen liittyvien haasteiden erottamista. Kehitykselle on myös ominaista sen harppaavuus ja edestakaisin sahaaminen. Toisinaan lapsi pystyy säätelmään käytöstään tilanteiden edellyttämällä tavalla, mutta sitten voi tulla kausi, jolloin säätely on heikompaa ja jo opitut taidot näyttävät kaikkoavan. Tilannetekijät tuovat myös oman näkökulman käyttäytymisen arviointiin, jonka tuleekin perustua pitkältä aikaväliltä kerättyyn tietoon useista erilaisista tilanteista. (Aro 2014c, 106–107.)

Lapsen kyvyllä säädellä omaa kognitiivista toimintaansa on myös yhteys siihen, miten lapsi käyttäytyy erilaisissa tilanteissa. Lapsella saattaa esimerkiksi olla haasteita oman tarkkaavaisuuden säätelmissä ja toimintansa ohjaamisessa. Nämä saattavat näkyä niin, että lapsen on haastavaa kuunnella kasvattajaa ja seurata kasvattajan antamia ohjeita. Tällöin lapsen tarkkaavaisuus heikentyy ja lapsi voi esimerkiksi käyttäytyä levottomasti tai olla vaipuneena omiin ajatuksiinsa. (Ahonen 2017b, 19-20.)

Itsesäätely vaatii aktiivista harjoittelua ja kehitysvaiheessa olevalle leikki-ikäiselle lapselle on tärkeää tarjota tilanteita ja toimintaa, joiden pohjalta hän voi turvallisesti harjoitella esimerkiksi pettymysten sietoa, oman vuoron odottamista, pidättäytymistä kielletyistä asioista ja ohjeiden noudattamista (Hoffman ym. 2016, 88). Kasvattajien ohjeistuksilla ja ohjauksella, sekä toimintaympäristön muokkaamisella on mahdollista tukea lasten itsesäätelytaitojen kehittymistä. Kasvattajien päivittäin antama välitön, johdonmukainen, säännöllinen ja selkeä palaute on lapselle tärkeää. Etenkin lapsen yrittämisestä ja positiivisesta suoriutumisesta on hyvä antaa paljon välitöntä palautetta.

Jos lapsi käyttäytyy epäsuotuisalla tavalla, kasvattajan on hyvä pohtia, kannattaako lasta palkita tilanteessa huomioimalla häntä. Yleisesti ottaen huomiotta kannattaa jättää sellaiset asiat ja tilanteet, jotka eivät ole millään tavoin vahingoittavia tai muulla tavoin merkityksellisiä. (HUS 2018.)

Etenkin vilkkaille lapsille liikunta on ensiarvoisen tärkeää. Vähäinen liikkuminen ja näpertely saattavat olla suotuisampi vaihtoehto täysin kieltämisen sijaan. Esimerkiksi aktiivisyys tai stressipallo voivat auttaa lasta keskittymään meneillään olevaan toimintaan. (HUS 2018.) Kasvattajien tulee kiinnittää myös huomiota lasten oppimisympäristön selkeyteen ja yksinkertaisuuteen. Joidenkin lasten huomio saattaa herkästi kiinnittyä ympäristön ärsykkeisiin, joten ylimääräiset ärsykkeet tulisikin karsia pois lasten näkyviltä. Tällä tavoin lasten on helpompi ylläpitää tarkkaavaisuuttaan, jäsentää ympäristöään, toimia siinä, sekä keskittyä olennaisiin asioihin. (Aro & Siiskonen 2014, 199–200.)

Lasten kielelliset haasteet tulevat usein esille erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Sosiaaliset tilanteet saattavat tuottaa lapselle haasteita, sillä lapsen voi olla muun muassa vaikeaa ymmärtää puhetta sekä omaksua sääntöjä ja ohjeita. Arjessa voi olla kuitenkin haastavaa tunnistaa lapsen ymmärtämisen vaikeuksia, sillä lapsi osaa usein toimia sanattomien vihjeiden avulla tutuissa tilanteissa ja tutussa ympäristössä. Myös kielen käyttäminen vuorovaikutuksen välineenä voi olla lapselle vaikeaa. Lapsi voi esimerkiksi kertoa asioista joko hyvin lyhyesti ja niukkasanaisesti tai vastaavasti tuottaa puhetta hyvinkin monisanaisesti ja paljon, mutta puhe ei ole selkeää ja kokonaisuus ei ole millään tavoin ehjä. (Aivoliitto 2018.)

Lapset, jotka eivät vielä hallitse kieltä, saattavat herkästi jäädä ilman kasvattajan tukea itsesäätelyprosessissa. Tämän takia kasvattajilta edellytetään erityisen paljon sensitiivisyyttä ja herkkyyttä tavoittaa lapsen tuen tarve, kokemukset ja tarpeet oikealla tavalla. Kasvattajan tulee oppia tulkitsemaan lasten ei-kielellisiä viestejä tarkoin. (Ahonen 2017b, 20.) Lapsen kielellisiin vaikeuksiin liittyy myös vaikeus palauttaa mieleen opittuja taitoja ja soveltaa niitä erilaisiin tilanteisiin. Tämä ilmenee muun muassa niin, että jokin päivä lapsi hallitsee jonkin asian ja taas toisena päivänä hän toimii, kun ei olisi koskaan oppinutkaan kyseistä asiaa. Kasvattaja saattaa kokea lapsen sahaavan oppimistyylin hämmentäväksi, sillä sitä on usein vaikea ennakoida. Sahaavan oppimistyylin omaava lapsi tarvitsee ikätovereitaan enemmän kertausta ja toistoja. Uusien asioiden oppimisessa on viivyttävä riittävän kauan, jotta lapsi oppii asiat riittävän

itsenäisesti. On tärkeää, että lapsi oppii luottamaan omiin taitoihinsa. (Aro & Siiskonen 2014, 197–1.)

Lapsen käyttäytymisen ja tunteiden säätelyn vaikeudet ilmenevät suurpiirteisesti jaoteltuna joko alisäätelynä tai ylisäätelynä. Alisäätely voi sisältää voimakkaita vihanpurkauksia ja aggressiota muita kohtaan. Ylisäätely voi ilmetä jännittyneisyytenä ja estyneisyytenä, jolloin lapsella on vaikeuksia ilmaista todellisia tunteitaan tai hän ei osaa säädellä niitä. Yleensä huolenaiheiksi nousevat liian voimakkaat tunteidenpurkaukset tai niiden epäsopiva ilmaiseminen. Myös lapsen ylitsepääsemätön arkuus ja vetäytyneisyys, jotka haittaavat hänen sopeutumistaan ympäristöön ja ovat uhka hänen hyvinvoinnilleen, aiheuttaa huolta lasta hoitaville kasvattajille. (Aro 2014c, 108.)

Lasten käyttäytymisen ongelmat voidaan jakaa myös sisäänpäin ja ulospäin suuntautuviin. Ulospäin suuntautuvan lapsen oireita ovat esimerkiksi aggressiivisuus, uhmakkuus, impulsiivisuus ja levottomuus. Sisäänpäin suuntautuneella lapsella on enimmäkseen somaattisia oireita kuten vetäytyminen ja masennus. Tämän jaottelun mukaan pystytään luokittelemaan erilaisia käyttäytymispiirteitä, joita jäsennetään myös diagnostisten järjestelmien avulla. Lapsen tuen tarpeen suunnittelemisessa diagnoosin asettaminen on kuitenkin toissijaista ja keskeistä ovat arkiset ongelmat sekä lapsen jokapäiväisessä elämässään kohtaamat vaikeudet. (Aro 2014c, 108.)

Lapsen kyky käsitellä ja ymmärtää omia tunteitaan on läheisesti yhteydessä lapsen kehitystasoon. Kasvaessaan lapsi oppii yhä paremmin hallitsemaan omia tunnetilojaan. Etenkin pieni lapsi tarvitsee aikuisen apua ja tukea ymmärtääkseen omia tunteitaan, sekä selvitäkseen niiden kanssa. (Hawton 2013, 38.) Kasvattajan tehtävänä on neuvoa lasta sekä osoittaa omalla käytöksellään, ettei tunteita tarvitse paeta tai pelätä. Kaikki tunteet ovat sallittuja. Kasvattajan tulee näyttää lapselle, millä tavoin on mahdollista toimia rakentavasti haastavan tunteen kanssa. Kasvattaja voi kosketuksellaan auttaa lasta selviämään voimakkaan tunteen yli. Kosketuksen tulisi olla turvallinen ja keskivahva. Kosketus ei saa olla liian hento, kutittava tai epävarma. (Cacciatore 2008, 17, 50.) Kasvattajan rooli lapsen tunteiden säätelyssä on olla myös rauhoittelijana tai rohkaisijana. Tunteiden sanoittaminen viestittää lapselle, että kasvattaja ymmärtää lapsen tunteita ja tukee lasta selviytymään tunnetilastaan. Sanoittamalla ja nimeämällä lapselle hänen läpikäymiään tunteita, auttaa lasta hahmottamaan omia tunnetilojaan ja viestittää, että kasvattaja havaitsee ja ymmärtää lapsen tunteet. Ympäristön ja vuorovaikutuksen merkitys myös tässä asiassa on tärkeää. Muiden ympärillä olevien ihmisten tunteet toimivat ikään kuin peilinä omien tunnetilojen hahmottamisessa. Näin

lapsi oppii vähitellen itsetajunnan kehittyessä hahmottamaan ja tunnistamaan omia sekä muiden tunteita. (Hoffman ym. 2016, 90–91.)

Lapsen kehuminen, johdonmukaisuus ja myönteisten tunteiden osoittaminen ovat yhteydessä hyviin itsesäätelytaitoihin, kun taas kielteiset tunteet, kuten komentaminen sekä ankaruus ovat yhteydessä lapsen tottelemattomuuteen, uhmakkuuteen ja sääntöjen noudattamisen vaikeuksiin (Laakso 2014, 65). Kasvattajien johdonmukaisesti tukeva, välittävä ja ennen kaikkea lämmin läsnäolo on hyvin tärkeää lapsille, joille itsesäätely tuottaa haasteita. Lämpimän vuorovaikutussuhteen myötä lapsi tuntee itsensä arvokkaaksi. Se edesauttaa ja kannustaa lasta toimimaan eri tilanteissa aikuisten odotusten mukaisesti. Lapsi haluaa käyttäytyä niin kuin kasvattaja odottaa ja totella kasvattajaa, joka on hänelle merkityksellinen, tärkeä ja jonka kanssa on kiva tehdä asioita yhdessä. (Eklund & Heinonen 2014, 216, 222.)

4 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTUS

4.1 Toimintaympäristön kuvaus ja kehittämistehtävän määrittely

Raisiossa toimii tällä hetkellä 13 kaupungin omaa päiväkotia sekä lisäksi kaksi yksityistä päiväkotia (Raision kaupunki 2017b). Vaisaaren päiväkotia kuuluu eteläiseen päivähoitoalueeseen ja se sijaitsee Vaisaaren asuinalueella. Päiväkodissa on kaksi lapsiryhmää, 1–3-vuotiaiden lasten ryhmä nimeltään Nipsut, sekä 3–5-vuotiaiden lasten ryhmä nimeltään Hattivatit. Päiväkodissa on yhteensä 34 lasta ja henkilökuntaan kuuluu päiväkodin johtaja, kolme lastentarhanopettajaa, kolme lastenhoitajaa sekä laitosapulainen. (Raision kaupunki 2017c.)

Vaisaaren päiväkodilla on monia yhteistyötahoja. Toimeksiantajan kanssa käytyyn keskusteluun (21.11.2017) viitaten päiväkotia tekee yhteistyötä neuvolan, esiopetuksen, kirjaston, erityisopettajan, puheterapeutin, Raision seurakunnan, liikuntapalveluiden ja sosiaalitoimen kanssa. Jokaiselle kaupungin päiväkodille on määrätty oma perhetyöntekijä. Lisäksi Raision seudun koulutuskuntayhtymä Rasekon lähihoitajaopiskelijat järjestävät kaikille Raision kaupungin päiväkodeille toimintaa, johon jokainen lapsiryhmä pääsee vuorollaan osallistumaan. Mannerheimin lastensuojeluliiton kautta päiväkodissa käy Marjo-Mummo viettämässä aikaa lasten kanssa sekä osallistumassa aamupäivän toimintaan. Päiväkodilla on myös mahdollisuus käyttää tulkkipalveluja tarvittaessa, esimerkiksi palavereissa ja vanhempainilloissa.

Kehittämistehtävän määrittely perustui Opetushallituksen 18.10.2016 määräämiin uusiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatusta järjestävien tahojen tuli ottaa 1.8.2017 lähtien käyttöön uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaiset paikalliset suunnitelmat. (Opetushallitus 2016.) Uuden valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden myötä jokainen Raision kaupungin varhaiskasvatusyksikkö sai tehtäväkseen määrittellä omaa toimintakulttuuriaan edistävän toiminta-ajatuksen, joka ohjaa kohti osallistavia työskentelytapoja ja kannustavaa yhteisöä (Raision kaupunki 2017a, 34). Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri voidaan määrittellä kokonaisuudeksi, joka koostuu monesta eri tekijästä, kuten arvoista, periaatteista, oppimisympäristöistä, vuorovaikutuksesta ja yhteistyöstä. Näiden lisäksi muun muassa johtamisrakenteet sekä henkilöstön osaaminen, ammatillisuus ja kehittämisote kuuluvat osaksi varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria.

Toimintakulttuurilla on keskeinen vaikutus varhaiskasvatuksen laatuun. (Opetushallitus 2016, 28.)

Vaisaaren päiväkotit valitsi toimintakulttuurin kehittämiskohteeksi vuorovaikutuksen, joka valikoitui päiväkodin kehittämiskohteeksi henkilökunnan yhteisestä päätöksestä. Päiväkodin työntekijät kokevat vuorovaikutuksen olevan päiväkodin ”punainen lanka” sekä oppimisen ja hyvinvoinnin perusta. Henkilökunnan vaihtuvuus ja erilaiset luonteet sekä pelko kaavoihin kangistumisesta ovat saaneet työntekijät pohtimaan vuorovaikutuksen merkitystä työssään. He haluavat tietoisesti pyrkiä puhumaan, kuuntelemaan, kohtaamaan ja osallistamaan ammatillisen vuorovaikutuksen kautta, unohtamatta kuitenkaan oman persoonan muovaavaa työtettä. He ovat päiväkodissa lapsia varten, mallina ja esimerkkinä. Omalla käytöksellä, ilmeillä, eleillä ja puheella on merkittävä vaikutus vuorovaikutuksen laadun ja oppimisen kannalta.

Varhaiskasvatuksen keskeisimmäksi tekijäksi voidaankin määritellä vuorovaikutus, sillä varhaiskasvatus tapahtuu lasten, henkilöstön sekä ympäristön vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksen kehittäminen tulee aina olemaan ajankohtainen aihe, sillä se on ilmiönä hyvin laaja ja jokaisen henkilön on aina mahdollista kehittää omia vuorovaikutuksellisia valmiuksiaan. (Ahonen 2017a, 78–79.)

Kehittämistyömme tavoitteena oli perehtyä päiväkodin kasvattajien ja lasten väliseen vuorovaikutukseen kyselyn, keskusteluiden ja dokumentoinnin avulla. Saatujen tulosten, sekä päiväkodin henkilökunnan kanssa käytyjen keskustelujen ja toiveiden pohjalta kokosimme henkilökunnan käyttöön vuorovaikutusoppaan. Tavoitteena oli luoda käytännöllinen vuorovaikutusopas, josta päiväkodin henkilökunta kokee hyötyvänsä ja jonka myötä vuorovaikutuksen laatu päiväkodissa mahdollisesti paranee. Tavoitteena oli myös herätellä kasvattajia pohtimaan yhä enemmän omaa tyyliä ja tapaa olla vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Kehittämistyö on valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja Raision kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden mukainen. Kyseiset asiakirjat määrittivät kehittämistyötämme ja toimivat työn taustalla koko prosessin ajan.

4.2 Prosessin kuvaus

Kehittämistyömme lähti liikkeelle aiheen valinnalla marraskuussa 2017. Vaisaaren päiväkotit oli ottanut yhteyttä Turun ammattikorkeakouluun ja tuonut opiskelijoiden

valittavaksi aiheen vuorovaikutuksen kehittämisestä. Olimme molemmat heti sitä mieltä, että aihe on hyvin mielenkiintoinen, erittäin tärkeä ja aina ajankohtainen, joten tartuimme siihen välittömästi. Tästä seurasi yhteydenotto toimeksiantajaan ja hyvin pian aiheen valinnan jälkeen kävimme tapaamassa Vaisaaren päiväkodin johtajaa.

Ensimmäisen tapaamisen taustalla oli pyrkimys kartoittaa käytännön odotukset kehittämistyömme toteutuksesta sekä heiltä, että meiltä, aikataulu ja molemminpuoliset resurssit, aiheen tarkka rajausta ja kehittämistyön malli. Tapaamisen aikana nousi esiin keskeisiä vuorovaikutukseen liittyviä teemoja, kuten kasvattajan rooli vuorovaikutuksessa, lapsen kohtaaminen sekä tunteet ja niiden sanoittaminen. Pelkkä vuorovaikutuksen kehittäminen on aiheena hyvin laaja ja kahden opiskelijan kehittämistyöhön varaamat resurssit eivät riittäisi alkuunkaan, joten pidimme tärkeänä selvittää yhteisymmärryksessä toimeksiantajan kanssa selkeät raamit työllemme heti alusta alkaen. Toisella tapaamiskerralla päiväkodin viikkopalaverissa paikalla oli myös päiväkodin henkilökuntaa. Tällöin saimme tarkennettua entisestään vuorovaikutukseen liittyviä teemoja ja päiväkodin näkemystä sen kehittämisestä. Saimme myös mahdollisuuden kertoa alustavista ideoista opasta varten.

Kehittäminen itsessään on toimintaa, joka tähtää ennalta määritellyn tavoitteen saavuttamiseen. Kehittämistoiminta on muutokseen tähtäävää ja toiminnan kohde, työskentelytavat ja lähtökohdat voivat vaihdella hyvinkin paljon. Toimintatavan tai toimintarakenteen kehittämiseen pyrkivä kehittäminen on muun muassa yksi kehittämisen laajaan kenttään kuuluva toiminnan muoto. Suppeimmillaan kehittäminen voi kohdistua yhden työntekijän työskentelyn kehittämiseen, mutta se voi myös ulottua kaikessa laajuudessaan koko organisaation toimintatapojen muutokseen. (Toikko & Rantanen 2009, 14.)

Kehittämistä luonnehtii hyvin myös asioiden korjaaminen, parantaminen ja edistäminen. Kehittäminen voikin pitää sisällään uusien ideoiden keksimisen sekä niiden levittämisen ja vakiinnuttamisen. Kehittämistä voi tapahtua aluksi yksikkökohtaisesti, mutta onnistuessaan se saattaa levitä myös koko organisaation ja muiden toimijoiden käyttöön. Kehittäminen on siis myös uuden taidon ja tiedon siirtämistä. (Toikko & Rantanen 2009, 16.)

Molemminpuolinen näkemys kehittämistyöstä oli ensimetreiltä alkaen toiminnallinen. Vaisaaren päiväkodin johtaja ehdotti itse työskentelyvälinettä päiväkodin henkilökunnalle ja päädyimme yhteistuumiin käytännöllisen oppaan luomiseen, joka toimisi

muistutuksena vuorovaikutuksen merkittävydestä ja palvelisi henkilökunnan tarpeita parhaalla mahdollisella tavalla. Aiheemme rajautui kasvattajien ja lasten väliseen vuorovaikutukseen, sen tukemiseen ja kehittämiseen, sillä koimme yhdessä toimeksiantajan kanssa sen olevan varhaiskasvatuksen eri vuorovaikutuksen tasoista tärkein.

Toiminnallinen opinnäytetyö määrittyy muun muassa sillä, että se on toimintaan tähtäävää ja sen tuloksena syntyy aina jokin tuotos. Lisäksi toiminnallisessa opinnäytetyössä kehittämistoiminnassa on mukana eri toimijoita, joiden rooli on kehittämistyön kannalta yhtä tärkeä kuin opiskelijoidenkin. Kehittämistyö etenee kohti tuotosta vastavuoroisessa vuorovaikutussuhteessa näiden toimijoiden kanssa. Kehittämistyön toiminta eri toimijoiden kesken vaatii dialogista keskustelua, toiminnan arviointia ja uudelleen suuntaamista, pohdintaa, vertaistukea sekä palautteen antoa ja vastaanottoa. (Salonen 2013, 5–6.)

Vaisaaren päiväkodissa aloitettiin vuorovaikutuksen kehittämisprosessi jo syksyllä 2017. Päiväkodin henkilökunta teki päiväkodin eteistilan seinälle linnan (Kuva 1), jonka otsikkona on ”Hyvä vuorovaikutus on hyvinvoinnin ja oppimisen perusta”. Linna koostuu kolmesta osiosta, joita ovat aikuiset, lapset ja aikuiset-lapset. Jokaiseen osioon henkilökunnan jäsenet ovat saaneet kirjoittaa erilaisia avainsanoja, jotka he kokevat tärkeiksi hyvän vuorovaikutuksen onnistumisen kannalta. Avainsanoja saa kirjoittaa linnaan kaiken aikaa myös lisää. Linnaan on kirjoitettu avainsanoiksi esimerkiksi läsnäolo, empatia, kuunteleminen, kunnioitus, eleet, ilmeet ja kannustaminen. Rasion kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään, että muutosta ja sen vaikutuksia arvioidaan yksikön pedagogissa palavereissa säännöllisesti, vähintään kaksi kertaa toimintavuoden aikana (Rasion kaupunki 2017a, 34).

Kuva 1. Vuorovaikutuslinna (c Sanna Rajala 2017).

Kehittämistyömme eri vaiheineen mukailee Salosen (2013, 16) kehittämää opinnäytetyön konstruktivistista mallia. Sille tyypillistä on kehittämishankkeen huolellinen suunnittelu (opinnäytetyösuunnitelma), hankkeen vaiheistus, toiminnassa oppiminen, osallisuus, tutkimuksellinen kehittämisote ja monipuolinen menetelmäosaaminen eli kiteytettynä koko kehittämistoiminnan riittävä metodologinen ymmärtäminen ja hallinta.

Kehittämistyömme pysyi hyvin aikataulussaan (Taulukko 1), mikä oli suunnitteluvaiheeseen panostamisen ansiota. Suunnitteluvaiheessa asetetut tavoitteet, kehittämistehtävän tarkka määrittely ja rajaus sekä kehittämistehtävän vaiheistus ja

työnjako edesauttoivat kehittämistyömme sujuvaa etenemistä. Myös molemminpuolinen luottamus oli avainasemassa kehittämistyötä tehdessämme.

Tammikuussa 2018 lähdimme työstämään kehittämistyömme tietoperustaa. Tietoperustan aiheet valikoituivat toimeksiantajan kanssa esiin tulleista teemoista. Koimme, että vuorovaikutus käsitteenä ja sen merkitys lapsen kehitykselle ja kasvulle luo pohjan kehittämistyöllemme kokonaisuudessaan. Lapsen itsesääätelytaidot ja niiden tukeminen syventävät vuorovaikutuksen ulottuvuutta ja on mielestämme hyvin tärkeä teema vuorovaikutustaitoja käsiteltäessä. Tammikuussa anoimme myös tutkimuslupaa (Liite 1) Raision kaupungilta.

Helmikuun alussa laadimme kyselylomakkeen (Liite 2) päiväkodin henkilökunnan täytettäväksi. Kysely oli kehittämismenetelmistämme tärkein ja sen avulla saimme arvokasta materiaalia itse tuotosta varten. Maalis-huhtikuussa analysoimme ja raportoimme kyselyn tulokset. Tuloksia ei esitelty erikseen päiväkodin henkilökunnalle, vaan tarkoituksemme oli käyttää niitä ainoastaan tuotoksemme pohjana säilyttääksemme pienen päiväkodin jokaisen työntekijän anonyymiyden.

Kesällä aloitimme itse vuorovaikutusoppaan (Liite 3) työstämisen. Suunnittelimme rungon ja lähdimme keräämään materiaalia opasta varten. Elokuussa kokosimme materiaalit yhteen ja viimeistelimme oppaan. Palautimme valmiin oppaan toimeksiantajalle kommentoitavaksi syyskuun alussa. Toimeksiantajan puolelta ei tullut muutosehdotuksia opasta ajatellen, joten luovutimme valmiin vuorovaikutusoppaan päiväkodin henkilökunnalle 13.9.2018. Vuorovaikutusoppaan luovuttamisen jälkeen keräsimme päiväkodin henkilökunnalta palautetta oppaasta palautelomakkeen (Liite 4) avulla. Syyskuun aikana viimeistelimme myös kehittämistyön raportin ja luovutimme sen kokonaisuudessaan toimeksiantajalle. Lokakuun alussa luovutimme valmiin kehittämistyön kehittämistyötämme ohjaavalle opettajallemme.

Taulukko 1. Kehittämistyön prosessin kuvaus.

Ajankohta	Toiminta
11–12 / 2017	<ul style="list-style-type: none"> • Aiheen valinta ja aiheen raja • Toimeksiantajan tapaaminen • Suunnittelu • Opinnäytetyön suunnitelman laatiminen • Toimeksiantosopimus
1–2 / 2018	<ul style="list-style-type: none"> • Tutkimuslupa-anomus • Tietoperustan etsiminen ja kirjoittaminen • Kyselylomakkeen laadinta ja toteutus
3–5 / 2018	<ul style="list-style-type: none"> • Saatujen tulosten analysointi • Vuorovaikutusoppaan rungon suunnittelu
6–8 / 2018	<ul style="list-style-type: none"> • Vuorovaikutusoppaan kokoaminen • Tulosten kirjoitus
9–10 / 2018	<ul style="list-style-type: none"> • Vuorovaikutusoppaan esittely toimeksiantajalle • Opinnäytetyön raportin kokoaminen ja viimeistely • Opinnäytetyön luovutus

4.3 Kehittämismenetelmät

Dialoginen keskustelu

Dialoginen keskustelu on avointa ja vastavuoroista keskustelua. Sen tavoitteena on saavuttaa yhteinen ymmärrys osapuolten kesken. Usein keskustelun osapuolilla voi olla erilaisia ajatuksia ja näkemyksiä käsiteltäviin asioihin. Dialogisessa keskustelussa kaikkien osapuolten näkemyksiä ja ajatuksia kuunnellaan, niille annetaan tilaa ja niitä pohditaan yhdessä. Dialogisuuden avulla saadaan henkilöiden osaaminen, tieto ja luovuus kuuluvaksi ja näkyväksi. (Salonen ym. 2017, 61.)

Käytännön tasolla dialoginen keskustelu toteutui jokaisella tapaamiskerralla toimeksiantajan kanssa. Ensimmäisestä tapaamisesta lähtien keskustelumme oli vastavuoroista, avointa ja suoraa. Kuuntelimme ja annoimme tilaa henkilökunnan ajatuksille ja toiveille koko prosessin ajan, sekä toimimme myös omia näkemyksiämme ja ideoitamme ilmi. Pohdimme ja päätimme asioista yhteisymmärryksessä.

Dokumentointi

Kehittämishankkeen aikana on tärkeää dokumentoida käytännön työskentelyä, sillä ilman riittävää raportointia ja dokumentointia ei voi olla kehittämishanketta. Dokumentointitapoja on erilaisia eri materiaaleille. Dokumentointitapoja ovat esimerkiksi kuvaus, videointi ja kirjoittaminen, sekä prosessin eri vaiheissa tuotetut materiaalit, kuten muistiot ja ohjeet. (Salonen 2013, 23–24.)

Dokumentoimme työskentelyämme koko kehittämistyön prosessin ajan. Olimme pääsääntöisesti yhteydessä toimeksiantajaan sähköpostitse. Kirjoitimme aina kasvokkain tapahtuvissa tapaamisissa ja palaverissa muistiinpanoja käsiteltävistä asioista. Otimme myös tarvittaessa kuvia erilaisista materiaaleista, kuten päiväkodin laatimasta vuorovaikutuksen linnasta. Koemme, että monipuolisesta dokumentoinnista oli hyötyä kehittämistyötä tehdessä.

Kysely

Kysely on yksi aineistonkeruun perusmenetelmistä. Sen avulla on mahdollista selvittää muun muassa henkilöiden ajatuksia ja käsityksiä eri asioista. Kyselyn yhtenä haittana voidaan kuitenkin myös pitää sitä, että sen avulla ei ole mahdollista saada selville, miten asiat todellisuudessa ovat, sillä vastaukset perustuvat juuri henkilöiden omiin ajatuksiin,

näkökulmiin ja käsityksiin. Kyselyä pidetään menetelmänä tehokkaana, sillä se saattaa säästää paljonkin tutkijan aikaa ja vaivaa, vaikka onnistuneen kyselylomakkeen laadinta voikin olla työläs ja aikaa vievä prosessi. (Hirsjärvi ym. 2009, 192, 195.)

Usein kyselyissä käytetään kolmea tapaa muotoilla kysymykset. Näitä ovat avoimet kysymykset, monivalintakysymykset ja skaaloihin perustuvat kysymystyypit. Avoimissa kysymyksissä on vain kysymys, sekä riittävästi tyhjää tilaa, johon kyselyyn vastaaja saa vapaasti vastata. Monivalintakysymyksissä on valmiit vastausvaihtoehdot, joista vastaajan pitää valita oma vastauksensa esimerkiksi rastiittamalla. Kysymyksen ohjeistuksesta riippuen vastausvaihtoehtoja voi valita yhden tai useamman. Osana monivalintakysymystä voi olla vielä avoin kysymys, jonka avulla toivotaan saatavan tarkemmin esiin vastaajan näkökulmia, ehdotuksia ja ajatuksia. Tämän tyyppinen kysymys on avoimen kysymyksen sekä strukturoidun kysymyksen välimuoto. Skaaloihin eli asteikkoihin perustuvissa kysymyksissä on annettuna valmiiksi asteikko, johon vastaaja merkitsee rastiittamalla, kuinka samaa mieltä tai eri mieltä hän on kysytystä asiasta. Asteikko voi olla esimerkiksi numerot 1–5. (Hirsjärvi ym. 2009, 198–200.)

Yksi kehittämismenetelmistämme oli kysely (Liite 2), jonka laadimme päiväkodin henkilökunnalle. Kysely toteutettiin paperiversiona. Valitsimme kehittämismenetelmäksi kyselyn, sillä se on suhteellisen helppo toteuttaa sekä halusimme saada vastauksia juuri tiettyihin, ennalta laadittuihin kysymyksiin. Halusimme myös saada mahdollisimman kattavasti tietoomme henkilökunnan ajatuksia ja toiveita liittyen kasvattajien ja lasten väliseen vuorovaikutukseen sekä tulevaan oppaaseen. Kyselyn ensimmäisellä sivulla kerroimme, keitä olemme ja miksi olemme laatineet kyseisen kyselyn. Kysely sisälsi avoimia kysymyksiä, monivalintakysymyksiä sekä skaaloihin perustuvia kysymystyyppejä. Kysymyksiä oli yhteensä kuusi. Teimme kyselyn helmikuun alkupuolella, jonka jälkeen jaoimme ne päiväkodin henkilökunnalle. Kyselyyn oli aikaa vastata noin kaksi viikkoa. Kyselyyn vastaaminen tapahtui anonyymisti, sillä toiveenamme oli, että saisimme mahdollisimman kattavia ja totuudenmukaisia vastauksia. Kyselyiden tulokset käsitellään luvussa 5.1.

5 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET

5.1 Kyselyn tulokset

Kyselymme ensimmäinen kysymys oli skaalaan perustuva kysymys ja kysymyksenä oli ”Millaisena koet kasvattajien ja lasten välisen vuorovaikutuksen päiväkodissa?”. Vastausvaihtoehtona oli numerot 1–5, jossa numero 1 tarkoitti erittäin huonoa ja numero 5 erittäin hyvää. Kuten alla olevasta kuviosta näkee, 69% henkilökunnasta koki kasvattajien ja lasten välisen vuorovaikutuksen hyvänä ja 31% tyydyttävänä. Vastausta oli myös mahdollista täydentää perusteluilla. Perusteluista ilmeni, että henkilökunnan mielestä lapsia kohdellaan ammattimaisesti, mutta lasten osallisuutta ja sensitiivistä kohtaamista voisi edelleen kehittää. Lapset tunnetaan hyvin, heidän kanssaan keskustellaan ja heidän omia ideoita kuunnellaan ja toteutetaan. Välillä vuorovaikutuskieli on negatiivista, esimerkiksi äänensävy, miten lapsille puhutaan. Etenkin eteistilanteet ovat toisinaan liian äänekkäitä. Jokaisen kasvattajan tulisi myös olla samalla tavalla johdonmukainen erilaisissa toiminnoissa ja sääntöjen noudattamisessa. Pääsääntöisesti lapset kohdataan myönteisellä tavalla, heille annetaan huomioita, sekä kasvattajan syli on avoinna lapsille.

Kuvio 1. Millaisena koet kasvattajien ja lasten välisen vuorovaikutuksen päiväkodissa?.

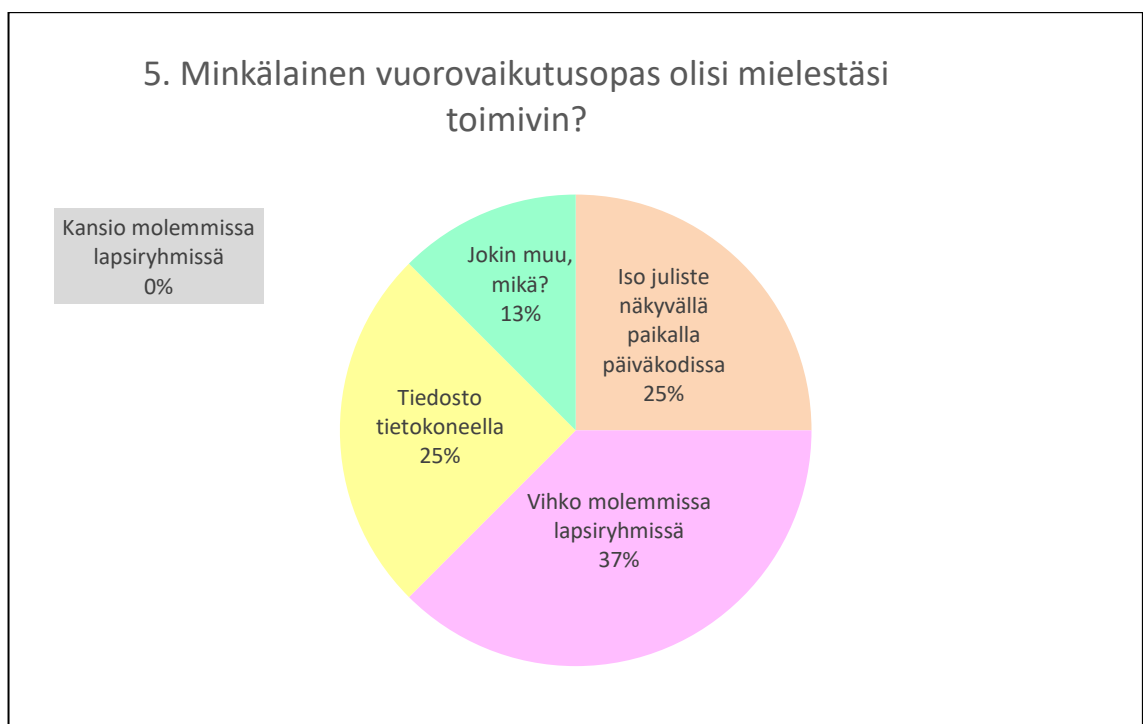
Kyselyn toinen kysymys oli avoin kysymys, ”Mitkä vuorovaikutustilanteet koet haastavimpina lasten kanssa? Miksi?”. Haastavimpina henkilökunta koki ruokailutilanteet, erilaiset lasten väliset ristiriitatilanteet, lasten kiukkukohtaukset sekä tilanteet, joissa lapsen kanssa ei ole yhteistä kieltä. Myös tilanteet, joissa lapsella on vahva oma tahto tai näkemys, koettiin haasteellisina. Kolmantena kysymyksenä oli, ”Koetko monikulttuurisuuden tuovan haasteita vuorovaikutukseen lasten kanssa?”. Vastausvaihtoehtona oli kyllä ja ei, sekä lisäksi vastausta sai halutessaan perustella. Kaikki henkilökunnan jäsenet vastasivat kysymykseen kyllä. Henkilökunta koki, että yhteisen kielen puuttuminen asettaa omat haasteensa vuorovaikutukseen, etenkin lapsen aloittaessa päiväkodissa. Kuvat ja tukiviittomat kuitenkin auttavat vuorovaikutuksessa, jos yhteinen kieli puuttuu. Myös kulttuurierot sekä perheiden eri kasvatusnäkemykset ja -käytännöt luovat haasteita, sillä lapsen kotona voi esimerkiksi olla täysin eri tavat toimia kuin päiväkodissa.

Neljännessä kysymyksessä halusimme selvittää, millaiset asiat vuorovaikutusoppaassa palvelisivat henkilökuntaa parhaiten. Valmiita vastausvaihtoehtoja oli neljä, joista sai halutessaan rastittaa useamman vaihtoehdon. Lisäksi oli mahdollista kirjoittaa muita omia ideoita. Valmiit vaihtoehdot olivat teoria vuorovaikutuksesta, vuorovaikutusta tukevat leikit, esimerkit miten toimia kasvatustilanteissa sekä muut vinkit arjen tilanteisiin. Alla olevasta kuviosta näkee, mitä henkilökunta toivoi vuorovaikutusoppaan sisältävän. Valmiiden vastausvaihtoehtojen lisäksi toivottiin leikki-ideoita, jotka tukevat vuorovaikutusta myös alle 3-vuotiaiden lasten kanssa.

Kuvio 2. Minkälaiset asiat vuorovaikutusoppaassa palvelisivat sinua parhaiten?.

Viidennessä kysymyksessä selvitimme, minkälainen vuorovaikutusopas olisi henkilökunnan mielestä toimivin. Kysymys oli tyyliltään monivalintakysymys, jossa sai rastittaa omasta mielestään sopivimman vaihtoehdon. Vaihtoehtoina olivat iso juliste näkyvällä paikalla, kansio molemmissa lapsiryhmissä, vihko molemmissa lapsiryhmissä, tiedosto tietokoneella sekä kohta, johon sai kirjoittaa oman ehdotuksen. Alla olevasta kuviosta näkee vastausten jakaantumisen. Eniten vastauksia sai vihko molemmissa lapsiryhmissä. Yksi vastaajista vastasi jokin muu, mikä?, johon hän kirjoitti vastaukseksi tiimin koulutus ja työnohjaus.

Kuvio 3. Minkälainen vuorovaikutusopas olisi mielestäsi toimivin?.

Viimeisessä kysymyksessä kysyimme henkilökunnalta muita ajatuksia tai toiveita kehittämistyöhömme sekä yleisesti vuorovaikutukseen liittyen. Vastauksista ilmeni, että henkilökunnan mielestä vuorovaikutuksen tärkeydestä ei voi ikinä puhua liikaa ja vuorovaikutusteemaan panostaminen on ensiarvoisen tärkeää. Tärkeänä pidettiin, että henkilökunta sitoutuu hyvään vuorovaikutukseen lasten kanssa, kuuntelee ja osoittaa tukea. Toiveena myös oli, että henkilökunta keskustelisi keskenään asioista avoimesti, esimerkiksi mitä ihmettelee, mikä harmittaa ja mitkä asiat ovat hyvin. Toiveena myös oli,

että olisi mahdollista osallistua jonkinnäköiseen koulutukseen, jossa käsiteltäisiin monikulttuurisuutta, sekä erityisesti vuorovaikutusta monikulttuuristen lasten ryhmässä.

Kaikki henkilökunnan jäsenet vastasivat kyselyymme. Kyselyiden tuloksista ilmeni saman tyyppisiä asioita, kuin tapaamisissa ja muissa keskusteluissakin oli noussut esiin. Vastaajat olivat kuitenkin pohtineet asioita syvemmin ja vastaukset olivat kattavia. Kyselyn avulla saimme jokaisen henkilökunnan jäsenen ääneen kuuluviin sekä saimme arvokasta tietoa vuorovaikutusoppaan toteutuksen ja sisällön kannalta.

5.2 Tuotos

Kehittämistyön tuotoksena teimme vuorovaikutusoppaan (Liite 3) päiväkodin henkilökunnalle. Kyselyistä saatujen tulosten perusteella suunnittelimme ja kokosimme oppaan sisällön. Opasta tehdessämme otimme huomioon myös päiväkodinjohtajan sekä muun henkilökunnan kanssa käytyjen keskusteluiden myötä esiin nousseet asiat ja toiveet.

Kirjoitimme oppaan alkuun tietoperustamme pohjalta päiväkodin henkilökunnan kannalta tärkeää teoriatietoa. Ajatuksenamme oli nostaa nämä asiat esiin ikään kuin muistutuksena niiden tärkeydestä. Emme missään vaiheessa ajatelleet, etteivätkö työntekijät päiväkodissa tietäisi näitä asioita entuudestaan, mutta niiden esiin tuominen saisi toivottavasti heidät tarkastelemaan syvemmin omaa toimintaansa ja kiinnittämään siihen huomiota enemmän. Lisäsimme oppaaseen myös vinkkejä henkilökunnalle päiväkodin arjen sujuvuuden helpottamiseksi. Vinkit pitävät sisällään muun muassa huomion kiinnittämistä päiväkodin oppimisympäristön selkeyteen, lasten kohtaamiseen, kasvattajien omaan puheeseen ja kielen sekä kuvien käyttöön. Näiden vinkkien avulla halusimme myös edistää kasvattajien tietoisuutta omasta ja muiden työntekijöiden toimintatavoista ja periaatteista toiminnan taustalla.

Jotta pystyimme tuomaan jotain selkeää ja konkreettista kasvattajien ja lasten väliseen vuorovaikutukseen, keräsimme oppaaseen vuorovaikutusta tukevia leikkejä. Näissä leikeissä on muun muassa otettu huomioon lasten yksilöllinen huomiointi, toisen henkilön koskettaminen ja kosketeltavana oleminen, tunteiden nimeäminen ja niistä keskusteleminen. Leikkien avulla kasvattajan ja lapsen vuorovaikutussuhde syvenee ja luottamus heidän välillään kasvaa, kun kasvattaja huomioi lapsen yksilöllisesti ja sensitiivisesti.

Loppuun kokosimme kasvattajan muistilistan, joka on helppo tulostaa vaikka sellaisenaan näkyvälle paikalle toimintaympäristöissä. Muistilista sisältää asioita, jotka ovat tärkeitä muistaa kaikessa toiminnassa päiväkodin arjessa. Ne ovat asioita, joiden merkitys tuntuu itsestään selvältä, mutta ne saattavat helposti unohtua päiväkodin hektisessä arjessa, vaikka eivät missään nimessä saisi.

Oppaan ulkoasun taustalla oli ajatus sen hyödynnettävyydestä myös jatkossa. Halusimme sen olevan yksinkertainen ja helposti luettavissa oleva. Oppaan teksti on niin sisällöltään kuin ulkoasultaankin hyvin selkeää ja konkreettista. Kaikki oppaan kuvat ovat Papunetin kuvapankista. Ne ovat yleisesti hyväksytyjä ja käytössä olevia kuvia, jotka on suunniteltu lasten tarpeita ajatellen ja joita oman kokemuksemme mukaan käytetään laajalti päiväkodeissa myös puhetta tukevana kommunikoinnin keinona. Kuvia ja tukiviittomia on helppo lisätä oppaaseen ja jokainen pystyy näin luomaan itselleen tarpeelliset tulostettavat kuvat.

Koimme tärkeäksi luovuttaa opas päiväkodin henkilökunnalle sekä tulostettuna versiona, että digitaalisena versiona. Näin opasta on helppo työstää halutessaan lisää ja henkilökunnalla on mahdollisuus liittää sinne itse tärkeäksi kokemiaan asioita ja tulevaisuudessa vastaan tulevia arjen käytäntöjä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI

6.1 Kehittämistyön arviointi

Kehittämistyömme Vaisaaren päiväkodissa kesti kokonaisuudessaan noin vuoden. Saadessamme toimeksiannon, olimme hyvin innoissamme aiheesta, sillä koemme molemmat vuorovaikutuksen hyvin tärkeäksi osaksi päiväkodin toimintakulttuuria. Antoisaa oli myös ajatus siitä, että materiaalia ja tietoa aiheesta löytyy erittäin paljon. Tietoperustaa kirjoittaessamme koimme tämän kuitenkin myös hankalana, sillä koska materiaalia vuorovaikutuksesta on paljon, teki se vaikeaksi juuri kaikkein oleellisimman tiedon löytämisen. Olemme kuitenkin tyytyväisiä tietoperustaamme ja koemme onnistuneemme tavoitteessamme löytää se kaikkein oleellisin tieto kehittämistehtäväämme ajatellen. Lähetimme valmiin tietoperustan luettavaksi ja kommentoitavaksi toimeksiantajalle. Saamamme palaute oli positiivista. Toimeksiantajan mielestä tietoperusta oli hyvä, eikä siihen tarvinnut tehdä lisäyksiä tai muitakaan muutoksia. Tietoperustan kirjoittaminen vei kehittämisprosessissamme eniten aikaa, mutta hyvä perehtyminen aiheeseen mahdollisti muiden vaiheiden ja oppaan tekemisen suhteellisen nopeassa aikataulussa. Syvensimme myös valtavasti henkilökohtaista tietopohjaa aiheesta ja opimme hyvin paljon uutta.

Kyselyn laatiminen oli luontevaa käytyjen dialogisten keskustelujen ansiosta. Koska meitä oli paikalla kaksi jokaisella tapaamisella päiväkodin henkilökunnan kanssa, tämä mahdollisti tarkkojen muistiinpanojen tekemisen toisen keskittyessä kirjoittamiseen ja toisen kuuntelemiseen, ja näin ollen dokumentointi kehittämismenetelmänä vahvisti mielestämme kehittämistehtävän luotettavuutta. Luotettavuutta lisäsi myös kyselyn vastausprosentti, joka oli 100. Koimme hyvänä päätöksenä toteuttaa kysely anonymisti, sillä näin pääsimme kyselylle asettamaamme tavoitteeseen saada mahdollisimman kattavat vastaukset jokaiselta päiväkodin työntekijältä. Anonyymi kysely selkiytti meille myös paljon päiväkodin henkilökunnan ajatuksia vuorovaikutuksesta toimintakulttuurissaan. Koimme suurena etuna sen, että vuorovaikutuksen kehittäminen ja sen pohtiminen oli jo aloitettu päiväkodin toimesta ennen meidän kehittämistyötämme. Tämä edesauttoi myös tavoitteeseemme pääsyä kyselyn osalta, sillä aihe oli jo saanut osakseen ajatustyötä, pohdiskelua ja pureskelua.

Kyselystä nousi esiin myös muutama meitä mietityttävä seikka. Kyselyn tuloksia lukiessamme jäimme pohtimaan, oliko kehittämistehtävämme määrittely ja tavoitteet selkeitä päiväkodin henkilökunnalle, sillä yksi esiin nousseista asioista kyselyssä vuorovaikutuksen sisällön osalta oli toive työnohjauksesta. Tähän meillä ei tietenkään opiskelijoina riittäisi resurssit ja osaamisenkin suhteen koemme olevamme heikoilla jäillä, mutta jäimme pohtimaan, onko avoimuus ja keskusteluyhteys varhaiskasvatuksen johdon ja työntekijöiden välillä toimivaa.

Monikulttuurisuuden tuomat haasteet korostuivat myös erittäin paljon kyselyn tuloksissa. Lähes jokainen vastaajista koki yhteisen kielen puuttumisen ja kulttuurien tuomat erot hyvin haasteellisina. Tähän toivottiin koulutusta koskien monikulttuurisuutta ja etenkin vuorovaikutusta maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa. Myös nämä vastaukset hämmensivät meitä, sillä kyselyn kysymykset käsittelivät ainoastaan vuorovaikutusoppaan sisältöä ja koemme, että tämän kaltaiset asiat tulisi esittää omalle esimiehelle tai varhaiskasvatuksen johdolle. Näiden asioiden vuoksi saimme kuitenkin ajatuksen lisätä oppaaseen erilaisia tehtäviä pelkästään työntekijöiden toteutettaviksi, jotka tukisivat avoimuuden ja keskusteluyhteyden säilymistä.

Kyselyn lisäksi olimme aluksi ajatelleet käyttää kehittämismenetelmänä havainnointia. Hylkäsimme kuitenkin tämän vaihtoehdon ensimmäisen tapaamisen jälkeen opinnäytetyönohjaajamme kanssa. Hän sai meidät vakuuttuneeksi siitä, ettei meillä riittäisi aika molempien vaativien kehittämismenetelmien toteuttamiseen. Jälkeen päin ajatellen teimme oikean ratkaisun, sillä nyt pysyimme kyllä aikataulussa mutta havainnointi kehittämismenetelmänä olisi tehnyt siitä hyvin haastavaa.

Vuorovaikutusoppaan toteutuksen suhteen meillä oli hyvin samansuuntaiset ajatukset sen ulkoasusta ja sisällöstä. Lähdimme aluksi ideoimaan vuorovaikutusoppaan muotoa ja ensimmäinen visiomme oppaasta oli kuvitettu juliste tai posterit päiväkodin eri tilojen seinille kiinnitettäväksi. Tämän idean taustalla oli ajatus siitä, että juliste olisi sijoitettavissa näkyvälle paikalle ja helppo tiedonlähde myös toiminnan ollessa käynnissä. Juliste olisi myös kuvitettu värikkäillä, lapsiakin kiinnostavilla kuvilla, jolloin lasten mielenkiinto vuorovaikutusleikkeihin kasvaisi. Kyselystä saatujen vastausten perusteella hylkäsimme kuitenkin idean julisteesta, sillä enemmistö vastaajista koki vihkomuodon molemmissa lapsiryhmissä käytännöllisimpänä. Jälkeen päin asiaa ajatellessamme iso värikäs juliste olisi toteutuksen suhteen tuonut meille erittäin paljon lisää tehtävää. Olimme sitä mieltä, että sisältö on ulkoasua tärkeämpi ja jotta

tavoitteemme siitä, että opas palvelisi henkilökunnan tarpeita parhaalla mahdollisella tavalla täytyisi, tulisi meidän toteuttaa se heidän toivomallaan tavalla.

Sisällöltään opas laadittiin dialogisten keskustelujen, dokumentoinnin ja suoraan kyselystä saatujen tulosten pohjalta. Omaa työtämme helpottaaksemme, olimme valinneet valmiita vastausehtoja oppaan sisällön kannalta kyselyn kysymykseen numero neljä. Oppaan toteuttaminen olisi ollut hyvin hankalaa tavoitteisiin nähden, jos esimerkiksi jokaiselta kyselyyn vastanneelta olisi tullut eri aihe, jonka kokisi tärkeänä oppaassa. Valmiiden vastausvaihtoehtojen lisäksi kyselyssä oli tämän kysymyksen kohdalla myös vaihtoehto muu, mikä?, johon ei kuitenkaan tullut muita ehdotuksia. Päättelimme tästä, että valmiit vastausvaihtoehdot olivat riittäviä.

Opasta suunniteltaessa pidimme mielessämme sen käytön ja hyödynnettävyyden myös jatkoa ajatellen. Halusimme suunnitella oppaan, johon päiväkodin työntekijät voisivat halutessaan lisätä itselleen tärkeitä asioita, joita tarvitsevat jokapäiväisessä työssään. Ajatuksen taustalla olivat kasvattajien erilaiset näkemykset, kokemukset, kasvatustyyli ja oman persoonan muovaama työote. Halutessaan päiväkotia voisi hyödyntää vuorovaikutusopasta myös perehdyttäessään uusia työntekijöitä. Siihen voisi liittää esimerkiksi päiväkirjan, johon työntekijä kirjoittaa omia havaintojaan vuorovaikutuksesta ja omasta ammatillisuudestaan ja kehittymisestään. Tätä päiväkirjaa voisi hyödyntää myöhemmin vaikka kehityskeskusteluissa.

Valmis opas luovutettiin syyskuun alkupuolella toimeksiantajalle kommentoitavaksi. Toimeksiantajan puolelta ei tullut muutosehdotuksia oppaaseen, joten luovutimme valmiin oppaan päiväkodin henkilökunnalle 13.9.2018. Palautteen keruu toteutettiin päiväkodin henkilökunnalle laaditun palautelomakkeen (Liite 4) avulla. Päiväkodilta saamamme palaute koski ainoastaan valmista tuotosta. Sen käytöstä emme tämän raportin valmistumiseen mennessä ehtineet saamaan palautetta. Palautelomakkeessa kysyimme, mikä oppaassa oli onnistunutta, mitä jäi kaipaamaan, sekä kokevatko he, että oppaasta tulee olemaan hyötyä päiväkodin arjessa. Toiveenamme oli, että mahdollisimman moni kasvattaja olisi täyttänyt oman palautelomakkeen. Osa henkilökunnan jäsenistä oli kuitenkin täyttänyt yhden palautelomakkeen yhdessä ja koonnut siihen heidän kaikkien ajatuksia ja näkemyksiä. Lisäksi saimme takaisin palautelomakkeen, jonka yksi henkilökunnan jäsenistä oli täyttänyt yksin. Valitettavasti henkilökunnan jäsenten sairauspoissaolojen vuoksi sekä annetun aikataulun puitteissa aivan kaikki eivät ehtineet osallistua palautteen antoon.

Henkilökunnalta saamamme palaute koskien opasta oli pääosin positiivista. Palautelomakkeista kävi ilmi, että onnistuneeksi henkilökunta koki oppaan selkeyden. Opas on henkilökunnan mielestä helposti luettava sekä siinä kiinnitetään huomiota olennaisiin elementteihin kasvattajan ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa. Teoria on tuotu selkeästi esille ja oppaan jaottelu on kaikin puolin hyvä. Henkilökunnan mielestä on myös kiva, että oppaassa on tehtäviä, joissa reflektoidaan tiimin sekä kasvattajan omaa tapaa olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Toivommekin suuresti, että henkilökunta ottaisi oppaan yksilö- ja tiimitehtävät käyttöön jo kuluvan syksyn aikana.

Palautelomakkeista ilmeni, että henkilökunta olisi kuitenkin toivonut uusia vinkkejä vieläkin enemmän, sillä oppaan leikit olivat pääasiassa jo tuttuja. Tämä oli harmillista kuulla, mutta moni henkilökunnan jäsen on työskennellyt varhaiskasvatuksen parissa jo useita vuosia, joten aivan uusien leikkien keksiminen heille olisi ollut hyvin haastavaa. Toivomme kuitenkin, että henkilökunta pohtisi leikkejä myös kasvattajan ja lapsen välisen vuorovaikutuksen kannalta, vaikka itse leikit olisivatkin jo entuudestaan tuttuja. Lomakkeista kävi ilmi, että henkilökunta aikoo silti ottaa uudet sekä vanhat tutut vuorovaikutusleikit uudestaan käyttöön. Henkilökunta jäi kaipaamaan myös teoriaa varhaisesta vuorovaikutuksesta ja kiintymyssuhteista, sekä laajempaa teeman pohdintaa ja avausta. Tarkoituksenamme oli kuitenkin luoda kompakti opas henkilökunnan arkeen, joten laajempi teoriaosuus ja pohdinta on jätetty kehittämistyön varsinaiseen raporttiin. Kerroimme tämän henkilökunnalle palautteen saatua sekä muistutimme, että kehittämistyömme raportti julkaistaan kokonaisuudessaan internetissä, jossa se on vapaasti luettavissa. Lisäksi kehittämistyön raportti on palautettu päiväkodin johtajalle. Suosittelimme henkilökuntaa lukemaan ja perehtymään kehittämistyömme raporttiin kokonaisuudessaan. Tällöin he toivon mukaan saavat lisää tietoa kaipaamistaan asioista. Palautelomakkeista ilmeni, että henkilökunta kokee, että oppaasta tulee olemaan hyötyä arjessa ja he aikovat aloittaa oppaan käsittelyn pedagogisessa palaverissa.

Valmiin oppaan luovuttaminen sekä palautteiden läpi käyminen oli jännittävää, sillä pohdimme hyvin paljon alusta alkaen, että pystymmekö vastaamaan päiväkodin tarpeisiin heidän toivomallaan tavalla. Esiin nousseet toiveet työnohjauksesta ja koulutuksista saivat meidät epäilemään työmme tarpeellisuutta ja käytännöllisyyttä. Toisaalta pohdimme, että toimeksiannossa toivottiin opiskelijoilta vinkkejä vuorovaikutuksen kehittämiseen ja tämän osalta koemme päässeemme tavoitteeseen ja tuottamaan päiväkodille hyödyllisen työkalun. Mielestämme oli ihanaa huomata

palautteista, että myös henkilökunta uskoo oppaan hyödyttävän päiväkodin arkea ja, että he aloittavat oppaan käsittelyn pedagogisessa palaverissa jo lähiaikoina.

Kaiken kaikkiaan kehittämistyömme Vaisaaren päiväkodille oli onnistunut prosessi. Vuorovaikutus aiheena on meille molemmille hyvin tärkeä ja keskeinen teema omassa tulevassa työssämme lastentarhanopettajina. Aiheen tärkeys sai myös motivaation säilymään työtä kohtaan läpi koko prosessin. Meille annettiin hyvin vapaat kädet kehittämistyön suhteen, joten koemme, että meihin luotettiin. Kehittämistyö Vaisaaren päiväkodissa ei missään nimessä ole vielä päätöksessään, vaan koemme enemmänkin olevamme sen käyntiin sysäävä voima ja jatko on kiinni työntekijöistä ja päiväkodin johtajasta itsestään. Toivomme, että tekemästämme vuorovaikutusoppaasta on hyötyä päiväkodin henkilökunnalle ja, että sitä työstetään ja muokataan eteenpäin vastaamaan ajan saatossa vaihtuvia todellisia tarpeita.

6.2 Oppimisprosessi ja ammatillinen kasvu

Kehittämistyömme aikana oma oppimisemme on harpannut eteenpäin valtavasti. Oli antoisaa työstää aihetta, jota me molemmat pidämme hyvin arvokkaana ja jonka koemme luovan pohjan sekä varhaiskasvattajalle, että omalle ammatillisuudellemme. Tietoperustaa työstäessämme emme pelkästään keränneet hyvin paljon uutta tietoa vuorovaikutuksesta, vaan syvensimme jo opittua, eri jaksojen aikana esiin tullutta teoriapohjaa.

Vuorovaikutus oli myös osa yhdessä työskentelyämme tämän kehittämistehtävän aikana. Meillä oli kokemusta työskentelystä yhdessä muutaman projektin verran, joten aivan tuntemattomaan ei ollut tarvetta loikata. Tuskin kumpikaan meistä olisi edes ryhtynyt työskentelemään parin kanssa, jota ei entuudestaan tunne. Tästä syystä työnjako ja prosessin työstäminen oli hyvin sujuvaa. Emme kohdanneet erimielisyyksiä missään vaiheessa koko prosessin aikana. Osaltaan koemme tämän olevan myös hyvän suunnittelutyön, selkeiden tavoitteiden asettamisen ja aikataulutuksen ansiota. Tärkeimpänä edellytyksenä hyvälle yhteistyölle näemme kuitenkin molempien osapuolten motivaation, mielenkiinnon ja sitoutuneisuuden aiheeseen, unohtamatta kunnianhimoa ja molemminpuolista luotettavuutta.

Meillä molemmilla oli läpi koko prosessin tunne siitä, että kumpikin hoitaa oman työnsä moitteettomasti ja pystyimme luottamaan siihen, että työt hoituvat ajallaan. Epäilemättä

jokaisen projektin aikana tulee joskus vastoinkäymisiä tai motivaatio on hukassa. Näin kävi myös omalla kohdallamme alkuvuodesta 2018. Tietoperustaa kirjoittaessamme tunsimme toisinaan epätoivon tunteen valtaavan ajatukset, mutta toinen toistamme kannustaen ja rohkaisten pystyimme jatkamaan notkahduksista huolimatta. Tässäkin koemme tiimimme työskentelyn sujuneen mallikkaasti, sillä yleensä jos toisella työskentely otti takapakkia, niin toisella oli hyvä vauhti päällä ja hän pystyi luomaan toivoa ja motivaatiota myös toiseen osapuoleen. Kävimme läpi positiivisia ja negatiivisia tunnetiloja vuorotellen, joten pystyimme antamaan tarvittavan tuen toinen toisellemme.

Yhteistyö toimeksiantajan kanssa sujui myös moitteettomasti. Meillä oli alusta asti tunne siitä, että olimme niin sanotusti ”samalla aaltopituudella” toimeksiantajan kanssa. Ymmärsimme heidän näkemyksiään kehittämistehtävästä ja he puolestaan osasivat tuoda kehittämistehtävän kannalta oleellisimman esille ymmärrettävästi. Koemme myös saaneemme tarvittavaa tukea toimeksiantajan puolelta. Olisimme kuitenkin halunneet olla tiiviimmin yhteydessä päiväkodin työntekijöihin tai käydä paikan päällä useammin. Tältä osin koemme yhteistyön toimeksiantajan kanssa jääneen osittain häilyväksi. Päiväkodin työntekijöiden resurssit ja ajankäyttö sekä omat elämäntilanteemme huomioon ottaen, emme tiedä olisiko tiiviimpi ja konkreettisempi yhteistyö ollut mahdollista.

Ammattietiikka ohjaa hyvin pitkälti erityisosaamista vaativilla aloilla työskentelyä ja tuo esiin alan perusarvot ja pohjan hyvälle toiminnalle. Lastentarhanopettajan ammattietiikka määrittelee lastentarhanopettajan työn keskeisimmäksi osa-alueeksi lastentarhanopettajan suhteen lapsiin. Sen merkityksellisyys lapsen elämässä voi olla ainutlaatuista ja kantaa kauas. Eettisiä periaatteita ohjaavien arvojen lähtökohtana ovat ihmisarvon ja elämän kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, totuudellisuus ja lastentarhanopettajan oikeus omaan arvomaailmaansa. (Lastentarhanopettajaliitto 2005, 2–4).

Lastentarhanopettajan ammattieettiset periaatteet ja käytänteet ovat mielestämme hyvin pitkälti myös sidoksissa vuorovaikutukseen. Koemme, että eettisesti hyvin toimiva työntekijä on pohtinut ja asettanut omaa työtään ohjaavat arvot suhteessa ammattieettisiin arvoihin. Kuten ammattieettisten arvojen, myös vuorovaikutuksen lähtökohtana on aito läsnäolo, yksilöllinen kunnioitus, tasa-arvo, kuunteleminen ja mahdollisuus vaikuttaa (LTOL 2005, 5). Näiden asioiden vuoksi koemme, että kehittämistyömme on osa hyvin arvokasta kokonaisuutta edistettäessä vuorovaikutusta.

Päätös kehittämistehtävämme rajaamisesta juuri kasvattajan ja lapsen välisen vuorovaikutuksen kehittämiseen määritty myös eettisten periaatteiden pohjalta.

Omat arvomme tulevina varhaiskasvatuksen työntekijöinä ovat hyvin samankaltaiset molemmilla. Pidämme tärkeänä lämmintä vuorovaikutusta, lapsen kohtaamisen aitoutta, kunnioittamista ja yksilöllistä arvostusta. Avoimuus ja ymmärrys kulkevat käsikädessä arvojemme kanssa. Tämän kehittämistyön myötä arvopohjamme on selkiytynyt ja vahvistunut entisestään ja koemme omaavamme tukevan pohjan ammatilliseen kasvuun.

Kasvu oman alansa ammattilaiseksi on prosessi, joka jatkuu koko työuran ajan. Oman näkemyksemme mukaan luomme pohjan ammatilliseen kasvuun koulutuksen myötä mutta sitä tulee kehittää jatkuvasti. Lastentarhanopettajan ammattietiikassa (LTOL 2005, 2) korostetaan myös oman ammattitaidon ylläpitoa ja kehittämistä, jonka tulisi mielestämme olla itsestäänselvyys alalla kuin alalla. Koemme ammatillisen kasvun vertauskuvallisesti ikään kuin puuna, jonka siemen kylvetään opintojen alussa. Opintojen edetessä siemen alkaa itämään ja juuret vahvistuvat. Valmistuessamme puusta on syntynyt taimi, joka kokemuksen karttuessa vahvistaa runkoaan ja luo lisää lehtiä oksiinsa. Vielä monien vuosienkaan päästä puu ei lakkaa kasvamasta ja kehittymästä.

LÄHTEET

Ahonen, L. 2017a. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ahonen, L. 2017b. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Aivoliitto 2018. Kielellinen erityisvaikeus lapsilla ja nuorilla. Viitattu 12.5.2018 https://www.aivoliitto.fi/kielellinen_erityisvaikeus/kielellinen_erityisvaikeus

Alijoki, E. 1998. Pesästä pieni ponnistaa. Lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Aro, T. & Määttä S. 2014. Kognitiivisten taitojen merkitys itsesäätelyn kehityksessä. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. 3., uudistettu painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Aro, T. & Siiskonen, T. 2014. Millaista on hyvä tuki? Teoksessa Siiskonen, T.; Aro, T.; Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) Joko se puhuu? Kielen kehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Aro, T. 2014a. Miten ymmärrämme itsesäätelyn? Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. 3., uudistettu painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Aro, T. 2014b. Itsesäätelytaitojen kehitys ja biologinen perusta. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. 3., uudistettu painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Aro, T. 2014c. Itsesäätelytaitojen kehityksen ongelmat lapsuudessa. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. 3., uudistettu painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Cacciatore, T. & Hurme, V. (toim.) 2008. Kiukkukirja. Aggressiokasvattajan käsikirja - vauvasta kouluikään. Helsinki: Väestöliitto VL-markkinointi.

Eklund, K. & Heinonen, J. 2014. Lapsen itsesäätelyn tukeminen arjessa. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. 3., uudistettu painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Hawton, M. 2013. Talk less listen more. Solutions for children's difficult behaviour. Edgecliff: Jane Curry Publishing.

Helenius, A. & Korhonen, R. 2017. Leikin ensi askeleita. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hoffman, S.; Holm, K. & Åhs, V. 2016. Motiivi2. Kehittyvä ihminen. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

HUS 2018. Toiminnanohjaus. Viitattu 6.5.2018 http://www.hus.fi/sairaanhoito/sairaanhoitopalvelut/foniatria/lapsen_neuropsykologinen_arvio/toiminnanohjaus/Sivut/default.aspx

Järvinen, M.; Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.

- Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2016. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. 2., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laakso, M-L. 2014. Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen merkitys lapsen itsesäätelyn kehityksessä. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. 3., uudistettu painos. Porvoo: Bookwell Oy.
- LTOL 2005. Lastentarhanopettajan ammattietiikka. Viitattu 9.11.2018 www.lastentarha.fi > Julkaisut > Esitteet > Lastentarhanopettajan ammattietiikka, 2005.
- Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nummenmaa, L. 2010. Tunteiden psykologia. Helsinki: Tammi.
- Nurmi, J-E.; Ahonen, T.; Lyytinen, H.; Lyytinen, P.; Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. 5., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 29.11.2017 http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Raision kaupunki 2017a. Raision kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2017. Saatavissa myös http://www.raisio.fi/palvelut-a-o/opetus-ja-kasvatus/varhaiskasvatus/fi_FI/varhaiskasvatuksetasiakirjat/.
- Raision kaupunki 2017b. Päiväkodit. Viitattu 29.11.2017 http://www.raisio.fi/palvelut-a-o/opetus-ja-kasvatus/varhaiskasvatus/paivakodit/fi_FI/paivakodit/.
- Raision kaupunki 2017c. Vaisaaren päiväkotit. Viitattu 29.11.2017 http://www.raisio.fi/palvelut-a-o/opetus-ja-kasvatus/varhaiskasvatus/paivakodit/vaisaaren-paivakoti/fi_FI/vaisaaren-paivakoti/.
- Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Saatavissa myös <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>.
- Salonen, K.; Eloranta, S.; Hautala, T & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 108. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Talvio, M. & Klemola, U. 2017. Toimiva vuorovaikutus. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Taskinen, S. 2006. Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen. Helsinki: Stakes.
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3., korjattu painos. Tampere: Tampere University Press.
- Varhaiskasvatuslaki 36/1973. Annettu Helsingissä 19.1.1973. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>.
- Vilén, M.; Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3., uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Tutkimuslupa

Raisio
KAUPUNKI

Päätöspöytäkirja

1 (2)

Tehtävä 01.01.03
Asianro 100/2018

Varhaiskasvatus

1.2.2018

Henkilöstöasiat 4 § / 2018

Tutkimuslupa-anomus / Kesälahti ja Rajala

Asianosaiset

Annamari Kesälahti ja Sanna Rajala

Selostus asiasta

Turun ammattikorkeakoulun opiskelijat Annamari Kesälä ja Sanna Rajala anovat tutkimuslupaa opinnäytetyöhön liittyen. Opinnäytetyön tavoitteena on luoda Vuorovaikutusopas Vaisaaren päiväkodin henkilökunnan käyttöön. Opiskelijat tutkivat päiväkodin aikuisten ja lasten välistä vuorovaikutusta kyse- lyn ja havainnoinnin avulla. Opinnäytetyö tehdään vuoden 2018 aikana siten, että valmis työ luovutetaan lokakuussa 2018.

Päätös

Myönnän tutkimusluvan Annamari Kesälähdelle ja Sanna Rajalalle anomuk- sen mukaisesti.

Perustelut

Hallintosääntö

Allekirjoitus

Päivi Rantanen
varhaiskasvatuksen johtaja

Liitteet

Tutkimuslupa-anomus kesälahti ja rajala.doc

Tiedoksi

Varhaiskasvatus Marjo Lammes

Postiosoite PL 100, 21201 Raisio
Käyntiosoite Nallinkatu 3, 21200 Raisio
Sähköpostiosoite sivistys@raisio.fi

Puhelin +358 2 434 3111
Faksi +358 2 435 4382
Internet www.raisio.fi

Varhaiskasvatus

Päätöspöytäkirja

1.2.2018

 2 (2)
 Tehtävä 01.01.03
 Asianro 100/2018

Oikaisuvaatimusohje

Tähän päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen), sekä kunnan jäsen.

Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Kunnan jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemän päivän kuluessa siitä, kun pöytäkirja on nähtävänä yleisessä tietoverkossa.

Asianosaisten katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä, saantitodistuksen osoittamana päivänä tai erilliseen tiedoksisaantitodistukseen merkittynä päivänä. Mikäli päätös on annettu tiedoksi sähköisenä viestinä, päätös katsotaan annettun tiedoksi kolmantena päivänä viestin lähettämisestä, jollei muuta näytetä.

Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteluineen ja se on tekijän allekirjoitettava. Oikaisuvaatimus on toimitettava oikaisuvaatimusviranomaiselle ennen oikaisuvaatimusajan päättymistä. Oikaisuvaatimuksen voi toimittaa ennen oikaisuvaatimusajan päättymistä myös faksilla tai sähköpostilla lähettäjän omalla vastuulla.

Oikaisuvaatimusviranomainen:

Raision kaupungin sivistyslautakunta
 Nallinkatu 2, PL 100, 21201 Raisio
 sivistys@raisio.fi
 faksi (02) 435 4382
 puh. (02) 434 3111 (vaihde)

Tiedoksianto

Päätös on toimitettu asianosaisille sähköisesti 1.2.2018

Postiosoite	PL 100, 21201 Raisio	Puhelin	+358 2 434 3111
Käyntiosoite	Nallinkatu 3, 21200 Raisio	Faksi	+358 2 435 4382
Sähköpostiosoite	sivistys@raisio.fi	Internet	www.raisio.fi

Kyselylomake päiväkodin henkilökunnalle

Hei!

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Turun ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyömme Vaisaaren päiväkotiin. Aiheenamme on teiltä esiin noussut vuorovaikutuksen kehittäminen. Olemme suunnitelmassamme rajanneet aiheen kasvattajan ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Opinnäytetyömme on toiminnallinen kehittämistyö, jonka tuotoksena tulee olemaan vuorovaikutusopas päiväkodin henkilökunnan käyttöön.

Olemme laatineet kyselyn päiväkodin henkilökunnalle, jonka tarkoituksena on selvittää teidän kokemuksia, ajatuksia ja näkemyksiä vuorovaikutuksesta päiväkodissa, sekä asioita, joita meidän olisi hyvä ottaa huomioon opasta tehdessämme. Kyselyyn on aikaa vastata maanantaihin 26.2.2018 saakka, jonka jälkeen keräämme kyselylomakkeet takaisin. Kyselyyn vastaaminen tapahtuu anonyymisti. Toivomme saavamme mahdollisimman kattavia vastauksia kysymyksiin, jotta opas palvelisi juuri teitä kaikkein parhaiten.

Kiitämme vastauksista!

Ystävällisin terveisin,
Annamari Kesälahti & Sanna Rajala

1. Millaisena koet kasvattajien ja lasten välisen vuorovaikutuksen päiväkodissa asteikolla 1–5? Rastita sopivin vaihtoehto.

1 Erittäin huonona	2 Huonona	3 Tyydyttävänä	4 Hyvänä	5 Erittäin hyvänä

Perustelut:

2. Mitkä vuorovaikutustilanteet koet haastavimpina lasten kanssa? Miksi?

3. Koetko monikulttuurisuuden tuovan haasteita vuorovaikutukseen lasten kanssa?

	Kyllä
	En

Perustelut:

4. Minkälaiset asiat vuorovaikutusoppaassa palvelisivat sinua parhaiten? Voit rastittaa useamman vaihtoehdon.

	Teoria vuorovaikutuksesta
	Vuorovaikutusta tukevat leikit
	Esimerkit miten toimia kasvatustilanteissa
	Muut vinkit arjen tilanteisiin

Muut ideat?

5. Minkälainen vuorovaikutusopas olisi mielestäsi toimivin? Rastita sopivin vaihtoehto.

	Iso juliste näkyvällä paikalla päiväkodissa
	Kansio molemmissa lapsiryhmissä
	Vihko molemmissa lapsiryhmissä
	Tiedosto tietokoneella
	Jokin muu, mikä?

6. Muita ajatuksia tai toiveita?

Vuorovaikutusopas

VUOROVAIKUTUSOPAS

VAISAAREN PÄIVÄKOTI

RAISION KAUPUNKI

Tekijät: Annamari Kesälahti & Sanna Rajala

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto.....	3
1. Vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa	4
2. Lapsen itsesäätelytaidot.....	6
3. Vinkkejä päiväkodin arkeen.....	9
4. Vuorovaikutusta tukevia leikkejä.....	17
5. Kasvattajan muistilista.....	20
Lähteet.....	21

JOHDANTO

Tämä vuorovaikutusopas on toteutettu osana sosionomikoulutuksen opinnäytetyötä. Oppaan on laatinut Turun ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat Annamari Kesälahti ja Sanna Rajala. Toimeksiantajana toimi Raision kaupungin Vaisaaren päiväkoti. Opinnäytetyö oli luonteeltaan kehittämistyö, jonka tavoitteena oli kehittää Vaisaaren päiväkodin kasvattajien ja lasten välistä vuorovaikutusta. Kehittämistyön tuotoksena syntyi vuorovaikutusopas päiväkodin henkilökunnalle. Opas on laadittu Vaisaaren päiväkodin tarpeiden pohjalta. Henkilökunnan ajatuksia, tarpeita ja toiveita on selvitetty anonyymien kyselyjen sekä useiden keskusteluiden avulla.

Oppaan ensimmäisessä luvussa kuvataan varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa vuorovaikutusta, sen eri tasoja ja tärkeyttä. Toisessa luvussa käydään läpi lapsen itsesäätelytaitoja. Hyvän vuorovaikutuksen ja suotuisan kehityksen kannalta on tärkeää, että kasvattaja on tietoinen lapsen itsesäätelykeinoista, niiden puutteista ja niihin liittyvistä haasteista. Oppaan kolmannessa luvussa on vinkkejä päiväkodin arkeen. Luku pitää sisällään teoretietoa, sekä erilaisia yksilö- ja tiimitehtäviä, joita toivomme päiväkodin henkilökunnan toteuttavan. Neljännessä luvussa on erilaisia vuorovaikutusta tukevia leikkejä. Kyseisten leikkien avulla kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutussuhde syvenee ja luottamus heidän välillään kasvaa, kun kasvattaja huomioi lapsen yksilöllisesti ja sensitiivisesti. Lopuksi on listattu kasvattajan muistilista, joka sisältää asioita, jotka jokaisen kasvattajan tulee muistaa työskennellessään lasten parissa.

1. VUOROVAIKUTUS VARHAISKASVATUKSESSA

Varhaiskasvatuksen ydin ja sitä eniten määrittävä tekijä on vuorovaikutus. Ihminen elää ja kasvaa suhteessa vuorovaikutuksen kanssa ja sitä tapahtuu joka puolella kaiken aikaa, myös silloin, kun ihminen on yksin. Se, millaisia olemme, miten toimimme, kuinka ilmaisemme ajatuksiamme ja tunteitamme, määrittyy sosiaalisen ympäristömme ja vuorovaikutuksen kautta. (Ahonen 2017a, 78–79.)

Ihmisten välisen vuorovaikutuksen perustana on aito tahto ja halu arvostaa, sekä kunnioittaa itsensä lisäksi myös vuorovaikutustilanteen toisia osapuolia. Omalla asenteella on merkittävä vaikutus vuorovaikutustilanteeseen, sen onnistumiseen ja sujuvuuteen. Ihmisen on mahdollista kehittää omia vuorovaikutustaitoja koko elämän ajan. Vuosienkaan työkokemus vuorovaikutustaitoja vaativalla alalla, ei takaa hyviä ja suotavia vuorovaikutustaitoja. Vuorovaikutustaitoja tulee tietoisesti opiskella ja harjoitella, jotta niissä voi kehittyä. (Talvio & Klemola 2017, 7, 9.) Vuorovaikutuksessa ollaan yhdessä, tehdään yhdessä sekä jaetaan tunteita ja ajatuksia (Vilén 2008, 19).

Päiväkodissa vuorovaikutusta tapahtuu monella tavalla ja monessa tasossa yhtä aikaa ja eri aikoina. Kuinka kasvattajat puhuvat lapsille? Kuinka kasvattajat puhuvat toisilleen? Kuinka he käyttäytyvät lasten ollessa läsnä? Vuorovaikutus liittyy kaikkeen tekemiseen ja olemiseen, ja niiden tuomien kokemusten kautta lapsi rakentaa omia vuorovaikutustaitojaan jatkuvasti. (Ahonen 2017a, 79–80.)

Kasvattajilla on keskeinen rooli päiväkodin ilmapiirin kannalta, vaikka lapset vaikuttavatkin siihen yksilöinä ja vertaisryhmänä. Tärkeää lasta kunnioittavan ja kuuntelevan ilmapiirin luomisessa on se, millaiseen vuorovaikutukseen kasvattajat pyrkivät lasten kanssa toimiessaan. (Kalliala 2008, 11–12.) Päiväkodissa arvostusta ja turvallisuutta tuottavia kohtaamisia ovat arkiset, yleensä hyvin yksinkertaiset vuorovaikutustilanteet, joille on ominaista jatkuvuus. Näiden tilanteiden avulla harjoitellaan arvostamista, nähdäksi tulemistä, vuorovaikutuksen hyviä rajoja ja elämään luottamista. Arjen perustilanteiden taustalla kasvattajien tulee pitää mielessä lapsen persoonan kunnioittaminen. Lapsi tarvitsee hyvää kohtelua jatkuvasti, sillä lapsen elämä rakentuu koko ajan. Tavoitteena ei ole muokata lapsen persoonaa vaan vahvistaa sitä lapsen kasvua tukien. (Matti 2011, 23–24.)

Ei ole merkityksetöntä mitä lasten kanssa tehdään tai millaisia vuorovaikutustilanteita heille tarjotaan. Vuorovaikutustaitojen mallittaminen lapselle on kasvattajan vastuulla. Kun lapsi kokee ja näkee miten kasvattaja kohtaa muita ihmisiä ja tilanteita, hän oppii sosiaalisen selviytymisen kannalta tärkeitä taitoja ja tutustuu myös muiden ihmisten arvomaailmaan. (Alijoki 1998, 13–14.)

2. LAPSEN ITSESÄÄTELYTAIDOT JÄ NIIDEN TUKEMINEN

Avain hyvään vuorovaikutukseen kasvattajan ja lapsen välillä on kasvattajan kyky tukea lapsen itsesäätelytaitoja (Ahonen 2017b, 19). Itsesäätely tapahtuu psyykkisten toimintojen kautta ja perimä, sekä temperamentti luovat eroja lasten itsesäätelytaidoissa. (Hoffman ym. 2016, 87–88.) Itsesäätely vaatii aktiivista harjoittelua. Kehitysvaiheessa olevalle leikki-ikäiselle lapselle on tärkeää tarjota tilanteita ja toimintaa, joiden pohjalta hän voi turvallisesti harjoitella esimerkiksi pettymysten sietoa, oman vuoron odottamista, pidättäytymistä kielletyistä asioista ja ohjeiden noudattamista (Hoffman ym. 2016, 88).

Lapsen kyky ilmaista, tunnistaa ja säädellä omia tunteitaan on yksilöllistä ja voi vaatia joskus huomattavasti tukea (Ahonen 2017b, 19). Kasvattajan tehtävänä on neuvoa lasta sekä osoittaa omalla käytöksellään, ettei tunteita tarvitse paeta tai pelätä. Kaikki tunteet ovat sallittuja. (Cacciatore 2008, 17, 50.) Kasvattajan rooli lapsen tunteiden säätelyssä on olla myös rauhoittelijana tai rohkaisijana. Tunteiden sanoittaminen viestittää lapselle, että kasvattaja ymmärtää lapsen tunteita ja tukee lasta selviytymään tunnetilastaan. Sanoittamalla ja nimeämällä lapselle hänen läpikäymiään tunteita, auttaa lasta hahmottamaan omia tunnetilojaan ja viestittää, että kasvattaja havaitsee ja ymmärtää lapsen tunteet. Ympäristön ja vuorovaikutuksen merkitys myös tässä asiassa on tärkeää. Muiden ympärillä olevien ihmisten tunteet toimivat ikään kuin peilinä omien tunnetilojen hahmottamisessa. Näin lapsi oppii vähitellen itsetajunnan kehittyessä hahmottamaan ja tunnistamaan omia sekä muiden tunteita. (Hoffman ym. 2016, 90–91.)

Lapsen käyttäytymisen ja tunteiden säätelyn vaikeudet ilmenevät suurpiirteisesti jaoteltuna joko alisäätelynä tai ylisäätelynä. Alisäätely voi sisältää voimakkaita vihanpurkauksia ja aggressiota muita kohtaan. Ylisäätely voi ilmetä jännittyneisyytenä ja estyneisyytenä, jolloin lapsella vaikeuksia ilmaista todellisia tunteitaan tai hän ei osaa säädellä niitä. Yleensä huolenaiheiksi nousevat liian voimakkaat tunteidenpurkaukset tai niiden epäsopeva ilmaiseminen. Myös lapsen ylitsepääsemätön arkuus ja vetäytyneisyys, jotka haittaavat hänen sopeutumistaan ympäristöön ja ovat uhka hänen hyvinvoinnilleen, aiheuttaa huolta lasta hoitaville kasvattajille. (Aro 2014c, 108.)

Lasten kielelliset haasteet tulevat usein esille erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Sosiaaliset tilanteet saattavat tuottaa lapselle haasteita, sillä lapsen voi olla muun muassa vaikeaa ymmärtää puhetta sekä omaksua sääntöjä ja ohjeita. Arjessa voi olla kuitenkin haastavaa tunnistaa lapsen ymmärtämisen vaikeuksia, sillä lapsi osaa usein toimia sanattomien vihjeiden avulla tutuissa tilanteissa ja tutussa ympäristössä. Myös kielen käyttäminen vuorovaikutuksen välineenä voi olla lapselle vaikeaa. Lapsi voi esimerkiksi kertoa asioista joko hyvin lyhyesti ja niukkasanaisesti tai vastaavasti tuottaa puhetta hyvinkin monisanaisesti ja paljon, mutta puhe ei ole selkeää ja kokonaisuus ei ole millään tavoin ehjä. (Aivoliitto 2018.) Lapset, jotka eivät vielä hallitse kieltä, saattavat herkästi jäädä ilman kasvattajan tukea itsesäätelyprosessissa. Tämän takia kasvattajilta edellytetään erityisen paljon sensitiivisyyttä ja herkkyyttä tavoittaa lapsen tuen tarve, kokemukset ja tarpeet oikealla tavalla. Kasvattajan tulee oppia tulkitsemaan lasten ei-kielellisiä viestejä tarkoin. (Ahonen 2017b, 20.)

Lapsen kielellisiin vaikeuksiin liittyy myös vaikeus palauttaa mieleen opittuja taitoja ja soveltaa niitä erilaisiin tilanteisiin. Tämä ilmenee muun muassa niin, että jokin päivä lapsi hallitsee jonkin asian ja taas toisena päivänä hän toimii, kun

ei olisi koskaan oppinutkaan kyseistä asiaa. Kasvattaja saattaa kokea lapsen sahaavan oppimistyylin hämmentäväksi, sillä sitä on usein vaikea ennakoida. Sahaavan oppimistyylin omaava lapsi tarvitsee ikätovereitaan enemmän kertausta ja toistoja. Uusien asioiden oppimisessa on viivyttävä riittävän kauan, jotta lapsi oppii asiat riittävän itsenäisesti. On tärkeää, että lapsi oppii luottamaan omiin taitoihinsa. (Aro & Siiskonen 2014, 197–1.)

Lapsen kehuminen, johdonmukaisuus ja myönteisten tunteiden osoittaminen ovat yhteydessä hyviin itsesääätelytaitoihin, kun taas kielteiset tunteet, kuten komentaminen sekä ankaruus, ovat yhteydessä lapsen tottelemattomuuteen, uhmakuuteen ja sääntöjen noudattamisen vaikeuksiin (Laakso 2014, 65). Kasvattajien johdonmukaisesti tukeva, välittävä ja ennen kaikkea lämmin läsnäolo on hyvin tärkeää lapsille. Lämpimän vuorovaikutussuhteen myötä lapsi tuntee itsensä arvokkaaksi. Se edesauttaa ja kannustaa lasta toimimaan eri tilanteissa kasvattajien odotusten mukaisesti. Lapsi haluaa käyttäytyä niin kuin kasvattaja odottaa ja totella kasvattajaa, joka on hänelle merkityksellinen, tärkeä ja jonka kanssa on kiva tehdä asioita yhdessä. (Eklund & Heinonen 2014, 216, 222.)

3. VINKKEJÄ PÄIVÄKODIN ARKEEN

Oppimisympäristön selkeys

Kasvattajien tulee kiinnittää huomiota lasten oppimisympäristön selkeyteen ja yksinkertaisuuteen. Joidenkin lasten huomio saattaa herkästi kiinnittyä ympäristön ärsykkeisiin, joten ylimääräiset ärsykkeet tulisikin karsia pois lasten näkyviltä. Tällä tavoin lasten on helpompi ylläpitää tarkkaavaisuuttaan, jäsentää ympäristöään, toimia siinä, sekä keskittyä olennaisiin asioihin.

(Aro & Siiskonen 2014, 199–200.)

Tiimitehtävä

Pohtikaa tiimissä päiväkodin huoneissa olevien tavaroiden järjestystä ja säilytystapoja.

Onko leluja liikaa lasten näkyvillä?

Olisiko mahdollista laittaa tavaroita enemmän piiloon kaappeihin?

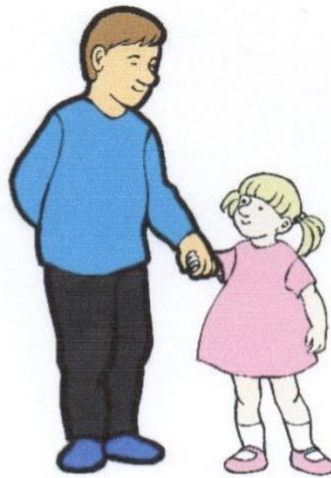
Kiinnittävätkö lapset ohjatun toiminnan aikana

helposti huomiota ympärillä oleviin tavaroihin?

Seuraako tästä ylimääräistä lasten komentamista/käskemistä?

Lapsen kohtaaminen

Aito läsnäolo varhaiskasvatuksessa kumpuaa lapsen kohtaamisesta. Kohtaaminen alkaa ensimmäisestä katseesta, ensimmäisestä hymystä ja ensimmäisestä sanasta. Hyvän kohtaamisen keskiössä ovat kunnioitus, arvostus, luottamus ja huolenpito. Kasvattajalla on aina suurempi vastuu kohtaamisessa, joten joustavuus, huolehtivuus ja lempeys tulisi välittyä kaikissa tilanteissa. Kasvattajan ja lapsen välisen kohtaamisen tulisi viestiä poikkeuksetta lapsen ihailusta ja hyväksymisestä omana itsenään, omine vahvuksineen ja heikkouksineen, omine tunteineen ja toiveineen. Kasvattajan vastuulla on myös lapsen kokemus turvallisuuden tunteesta, myös silloin, kun lapsen tapa toimia tilanteessa ei miellytä kasvattajaa. (Mattila 2011, 18, 23.)

Tiimitehtävä

Tiimissä sovitaan aikaa tehtävän toteuttamiselle esim. kaksi viikkoa. Tiimin jäsenet näkevät ja kuulevat päivittäin muiden tiimin jäsenten vuorovaikutustilanteita lasten parissa. Kahden viikon ajan tiimin jäsenet painavat tarkemmin mieleen näkemiään vuorovaikutustilanteita. Jokainen painaa mieleen jokaisesta tiimin jäsenestä esim. kaksi omasta mielestään hyvin mennyttä vuorovaikutustilannetta sekä kaksi kehitettävää vuorovaikutustilannetta. Tilanteista on suositeltavaa kirjoittaa pieniä muistiinpanoja. Kahden viikon jälkeen näistä tilanteista keskustellaan tiimipalaverissa tai koko talon yhteisessä palaverissa. Jokainen tiimin jäsen siis kertoo mieleensä painaneet tilanteet.

Ovatko kaikki kasvattajat samaa mieltä tilanteista?

Mikä tilanteessa meni hyvin?

Mitä kehitettävää?

Olisiko tilanteessa voinut kenties toimia toisin?

Oliko kasvattajan vuorovaikutus sensitiivistä?

Kohtasiko kasvattaja lapsen kunnioittavasti ja lempeästi?

Välillä saattaa olla itse haastavaa huomata omaa onnistumistaan tai kehittämiskohteita, kun taas tiimin muut jäsenet voivat havaita kyseiset asiat herkemmin.

Muistakaa, että tehtävän tarkoituksena ei ole pahoittaa kenenkään mieltä, vaan kehittää teidän vuorovaikutustaitoja. 😊

Kasvattajan puhekieli ja kuvien käyttö

Kasvattajien tulisi vuorovaikutustilanteissa kiinnittää huomiota omaan puheeseen, sillä he saattavat huomaamattaan käyttää esimerkiksi sellaisia sanoja, joiden merkitystä lapset eivät vielä välttämättä ymmärrä. Tällaisia sanoja ovat muun muassa reippaasti ja kunnolla. Kasvattajat saattavat myös puhua liikaa tai käyttää liian pitkiä tai epäselkeitä lauseita puhuessaan lapsille. Kasvattaja voi paljon puhumisen sijaan käyttää apuna esimerkiksi kuvia, sekä olla fyysisesti läsnä lapsille. (Koivunen 2009, 48–49.)

Yksilötehtävä

Pyri tietoisesti kiinnittämään huomiota puhetapaasi ja sanoihin, joita sanot lapsille. Käytä yksinkertaisia lauseita ja varmista, että lapsi ymmärtää, mitä tarkoitat.

Yritä myös mahdollisuuksien mukaan kiertää kieltosanat jollakin muulla tavalla.

Älä juokse. → Kävele, sillä lattia voi olla liukas.
Istu kunnolla. → Laita jalat alas tuolilta, ettet tipu.
Syö näitisti. → Ota ruokaa lusikalla/haarukalla ja laita suuhun.

Muistakaa myös, että omista asioista puhuminen kuuluu kahvipöytäkeskusteluihin, ei lasten kuullen puhuttaviksi.

Yksilö- ja tiimitehtävä

Pyrkikää hyödyntämään kaikissa arjen tilanteissa kuvia.
Kuvat auttavat etenkin tilanteissa, joissa lapsen kanssa ei ole yhteistä kieltä.

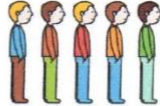

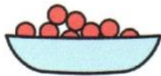
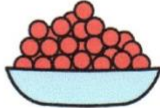

Yleisimpiä arjessa tarvittavia kuvia kannattaa
kuljettaa mukana esim. avainnauhassa.

Pohtikaa yhdessä tiimin kanssa, mitkä kuvat ovat tärkeimpiä juuri teidän
lapsiryhmässänne. Tehkää kaikille samanlaiset kuvat
ja kiinnittäkää ne omiin avainnauhoihin.

Tärkeää on, että kaikki tiimin jäsenet pitävät avainnauhaa
kaulassa päivittäin ja käyttävät kuvia johdonmukaisesti.

Seuraavalla sivulla on esimerkkejä avainnauhaan kiinnitettävistä kuvista.

vessa 	kuunnella 	kirja 	ei
surullinen 	iloinen 	hiljaa 	ruoka
leikit 	ulos 	laulaa 	nukkua
leikkiä 	aamupiiri 	palapeli 	jono
istua 	rivi 	seisoa 	piiri
vähän 	paljon 	pukea 	riisuutua

Lapsen vilkkaus

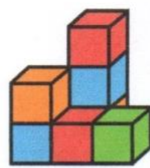
Etenkin vilkkaille lapsille liikunta on ensiarvoisen tärkeää. Vähäinen liikkuminen ja näpertely saattavat olla suotuisampi vaihtoehto joissakin tilanteissa täysin kieltämisen sijaan. Esimerkiksi aktiivisyys tai stressipallo voivat auttaa lasta keskittymään meneillään olevaan toimintaan. (HUS 2018.)

Tiimitehtävä

Jos ryhmässä on lapsia, joiden on esim. vaikea keskittyä aamupiiriin, kokeilkaa antaa heille aamupiiriin ajaksi jokin pieni pallo, pehmolelu tai muu lelu, joita he saavat näpertää aamupiirin ajan.

Tällä tavoin lapsi saattaa keskittyä paremmin, eikä häiritse meneillä olevaa toimintaa.

→ Lasta ei tarvitse kieltää tai komentaa useaan otteeseen, joten vuorovaikutus lapsen kanssa on suotuisampaa ja lempeämpää.

Arjen tilanteiden videointi

Päiväkodin eri tilanteiden videointi on oiva apuväline, kun halutaan kehittää omaa vuorovaikutustapaa. Videoiden avulla on mahdollista palata tilanteisiin sekä tarkastella ja pohtia niitä syvällisemmin. Yksi videoinnin parhaista puolista on se, että videoihin tallentuu sanallisen viestinnän lisäksi, myös kenties kuvattun henkilön itse tiedostamaton, sanaton viestintä. (Naisasialiitto unioni ry 2018.) Sanaton, eli ei-kielellinen vuorovaikutus liittyy ihmisen eleisiin, ilmeisiin, äänensävyihin ja muihin keholla muodostettaviin viesteihin, jotka korostuvat erityisesti toimiessa pienten lasten kanssa. Sanattomalla viestinnällä on suuri rooli varhaiskasvatuksessa, sillä lapset tulkitsevat kielellisiä viestejä vahvasti sanattoman viestinnän kautta. (Ahonen 2017a, 79.)

Yksilö- tai tiimitehtävä

Kuvatkaa jokaisesta tiimin jäsenestä videopätkä. Videoida voi esim. aamupiirin tai jonkin muun ohjatun toiminnan, jossa yksi tiimin jäsenistä on ns. vetovastuussa. Tämän jälkeen video katsotaan tiimipalaverissa ja keskustellaan siitä. Kuvattu voi esim. kertoa, mitä piirteitä tunnistaa itsessään videossa tai yllättikö jokin piirre. Jos tuntuu epämukavalta katsoa video tiimin kesken, sen voi myös katsoa ensin yksin ja vasta sen jälkeen yhdessä tiimin kanssa, tai myös pelkästään yksin.

Videon avulla näkee, miten oikeasti on vuorovaikutuksessa lasten kanssa ja kenties löytää itsestään tapoja, joita ei ole edes tiedostanut.

Huom! Tehtävässä on tarkoituksena kuvata kasvattajan toimintaa, ei lapsia.

4. VUOROVAIKUTUSTA TUKEVIA LEIKKEJÄ

Luku sisältää leikkejä, joiden myötä kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutussuhde syvenee ja luottamus heidän välillään kasvaa. Leikeissä huomioidaan lapsi yksilöllisesti, lempeästi ja sensitiivisesti, sekä harjoitellaan muun muassa toisen henkilön koskettamista sekä oltua itse kosketettavana.

AUTON PESU

Yksi lapsi tai kasvattaja valitaan autoksi ja hän menee konttausasentoon maahan. Jalat ovat auton renkaat. Muutama lapsi tai kasvattaja valitaan auton pesijäksi. Kysytään autolta mm. minkä värinen/merkinen auto on. Todetaan liikaiseksi, jonka jälkeen autoa aletaan suihkuttaa, pestä, harjata, pyyhkiä ja kiillottaa. Kosketetaan eri tavoin ja tehdään erilaisia ääniä, esim. veden sihinää. Kun auto hohtaa puhtautta, on jonkun toisen vuoro päästä autoksi.

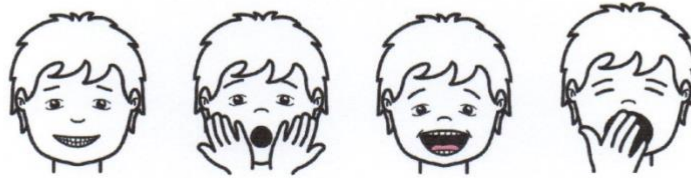
Wikispaces 2018. Vuorovaikutusleikit.

PANNUKAKKU JA MANSIKKAHILLO

Tässä leikissä on kaksi ryhmää. Toisen ryhmän nimi on pannukakku, toisen mansikkahillo. Lapset voivat myös keksiä itse oman ryhmänsä nimen. Ryhmät sanovat eri äänensävyillä oman ryhmänsä nimen toiselle ryhmälle. Toinen ryhmä vastaa samalla äänensävyillä oman ryhmänsä nimen. Esim. yllättyneesti, säikähtäneesti, vihaisesti, iloisesti.

Lasten iästä ja kehitystasosta riippuen, sekä tarvittaessa kasvattajan avustuksella, leikissä voidaan myös arvuutella millä äänensävyllä ryhmä sanoo nimen. Tällöin tulee harjoiteltua myös tunteiden nimeämistä. Leikin avulla lasten kanssa on helppo jatkaa keskustelua tunteista. Esim. jos ryhmä sanoo nimensä vihaisesti, kasvattaja voi keskustella lasten kanssa, mitä vihainen tarkoittaa, milloin lapset ovat olleet vihaisia, milloin ihminen voi tulla vihaiseksi ja miksi.

Wikispaces 2018. Vuorovaikutusleikit.

HALAA YSTÄVÄÄ

Leikkiin vaaditaan tila, jossa pystyy vaivattomasti liikkumaan ympäriinsä. Yksi kasvattajista toimii musiikin pysäyttäjänä. Muut kasvattajat osallistuvat leikkiin lasten kanssa. Musiikki laitetaan soimaan ja osallistujat saavat liikkua ympäri leikkitilaa miten haluavat, tai yhteisesti sovitulla tavalla, esim. juosten. Musiikista vastaava kasvattaja painaa välillä musiikin pois. Kun musiikki loppuu, osallistujat halaavat lähimpänä olevaa kaveria/kasvattajaa. Halaamisen jälkeen musiikki laitetaan uudestaan soimaan ja painetaan taas hetken kuluttua pois. Tätä toistetaan haluttu määrä, jonka jälkeen lapsilta voi kysyä, mitä seuraavaksi tehdään, kun musiikki päättyy. Lähimmän kaverin kanssa voi esim. mennä istumaan vierekkäin, kätellä, kertoa viikonlopun kuulumiset tai kuiskata jonkin kiivan asian kaverin korvaan. Lapset ovat loistavia keksimään uusia ideoita!

ARVAA KUKA KOPUTTAA?

Kasvattaja voi istua tuolilla tai seisoa lasten edessä. Vuorotellen ja yksi kerrallaan jokainen halukas lapsi saa tulla nojaamaan kasvattajaan ja laittamaan silmät kiinni. Kun lapsella on silmät kiinni, kasvattaja valitsee muista lapsista yhden halukkaan. Lapsien täytyy viitata hiljaa ja kasvattaja osoittaa valitsemaansa lasta. Tämä lapsi saa tulla koputtamaan silmät kiinni olevan lapsen selkää ja sanoa samalla "Arvaa kuka koputtaa?" Silmät kiinni oleva lapsi yrittää äänen perusteella arvata, kuka kaveri koputtaa.

Leikki on erityisen hyvä odotustilanteisiin, sillä se on hiljainen, helppo toteuttaa, eikä suurta tilaa tarvita. On myös hauskaa, kun kasvattajat osallistuvat leikkiin! Tunnistatko kaikki ryhmän lapset vain äänen perusteella?

TOSSU JA SUKKA

Tämä loruleikki on hyvä esim. pienten lasten aamupiiriin, kun katsotaan ketkä lapset ovat paikalla. Kasvattaja ja lapset istuvat lattialla. Kasvattaja sanoo alla olevan lorun ja lapsen nimen kohdalla koskettaa kyseistä lasta. Loru sanotaan niin monta kertaa, että kaikkien lasten nimet on sanottu.

Tossu ja sukka ne tirkistää: onkohan kaikilla varpailla pää?

Yks, kaks ja pim pam pom, kenen tämä varvas on?

(lapsen nimi) tämä varvas on.

-Soili Perkiö-

Lelukauppa Leikisti ky 2018. Lapsen puheen- ja kielenkehityksen tukeminen. Loruillen ja leikkien.

5. KASVATTAJAN MUISTILISTA

KASVATTAJA:

- on töissä lapsia varten
- sitoutuu syvällisesti vuorovaikutukseen lasten kanssa
 - suhtautuu lapsein empaattisesti
 - pysähtyy lasten kokemusten äärelle
 - kuuntelee lapsia arvostavasti ja pyrkii tavoittamaan lapsen tulokinnan tilanteesta
 - tunnistaa lasten yksilölliset tarpeet ja tukee lapsia riittävästi tilanteen edellyttämällä tavalla
 - turvaa lapsille riittävästi tilaa olla oma itsensä ja hyväksyy juuri sellaisena kuin lapsi on
- on helposti lähestyttävä: äänensävyt, eleet, ilmeet ja kehon asennot kutsuvat vastavuoroiseen vuorovaikutukseen
 - antaa positiivista palautetta usein ja aidosti
 - rohkaisee ja kannustaa lapsia
 - on joustava ja osaa elää hetkessä

Ahonen, L. 2017b. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja.

Jyväskylä: PS-kustannus.

www.varhaiskasvatuksentietopalvelu.fi/haastavakasvatustilanteet

LÄHTEET

- Ahonen, L. 2017a. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ahonen, L. 2017b. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Aivoliitto 2018. Kielellinen erityisvaikeus lapsilla ja nuorilla. Viitattu 12.5.2018 https://www.aivoliitto.fi/kielellinen_erityisvaikeus/kielellinen_erityisvaikeus
- Alijoki, E. 1998. Pesästä pieni ponnistaa. Lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Aro, T. & Siiskonen, T. 2014. Millaista on hyvä tuki? Teoksessa Siiskonen, T.; Aro, T.; Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) Joko se puhuu? Kielen kehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Aro, T. 2014c. Itsesäätelytaitojen kehityksen ongelmat lapsuudessa. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. 3., uudistettu painos. Porvoo: Bookwell Oy.
- Cacciatore, T. & Hurme, V. (toim.) 2008. Kiukkukirja. Aggressiokasvattajan käsikirja - vauvasta kouluikään. Helsinki: Väestöliitto VL-markkinointi.
- Eklund, K. & Heinonen, J. 2014. Lapsen itsesäätelyn tukeminen arjessa. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. 3., uudistettu painos. Porvoo: Bookwell Oy.
- Hoffman, S.; Holm, K. & Åhs, V. 2016. Motiivi2. Kehittyvä ihminen. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- HUS 2018. Toiminnanohjaus. Viitattu 6.5.2018 http://www.hus.fi/sairaanhoito/sairaanhoitopalvelut/foniatria/lapsen_neuropsykologinen_arvio/toiminnanohjaus/Sivut/default.aspx
- Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laakso, M-L. 2014. Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen merkitys lapsen itsesäätelyn kehityksessä. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. 3., uudistettu painos. Porvoo: Bookwell Oy.
- Lelukauppa Leikisti ky 2018. Lapsen puheen- ja kielenkehityksen tukeminen. Loruillen ja leikkien. Viitattu 26.8.2018. <http://www.leikisti.fi/loruillen-ja-leikkien>
- Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Naisasialiitto unioni ry 2018. Tasa-arvoinen varhaiskasvatus. Toiminnan videointi. Viitattu 26.8.2018 <http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/mina-ja-kulttuuri/toiminnan-videointi/>

Talvio, M. & Klemola, U. 2017. Toimiva vuorovaikutus. Jyväskylä: PS-kustannus.
Wikispaces 2018. Vuorovaikutusleikit. Viitattu 10.7.2018 [https://kasvatus.wikispaces.com/Vuorovai-
kutusleikit](https://kasvatus.wikispaces.com/Vuorovai-
kutusleikit)

Vilén, M.; Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3., uudistettu painos.
Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

www.varhaiskasvatuksentietopalvelu.fi/haastavatkasvatustilanteet

KUVIEN LÄHTEET

Kaikki tässä asiakirjassa käytetyt kuvat on haettu Papunetin kuvapankista. Saatavissa: papunet.net

Kuvien tekijät lueteltuna alla:

Sergio Palao / CATEDU: kansilehden kuvat, vilkutus, vessa, kirja, ei, leikit, palapeli, jono, piiri, vähän,
paljon, laulaa, rakennuspalikat, nallekarhu, halata, hymyillä, nauraa, yllättynyt, haukotella

Elna Vanninen: kuunnella, hiljaa, nukkua, leikkiä, aamupiiri, istua, rivi, seisoa, pukea, riisuutua, pallo,
aikuinen ja lapsi, peukku, päiväkotikuva

Sclera, muokkaus Maarit Mykkänen, Virpi Puikkonen, Savas ja Mainostoimisto Ad Kiivi Oy.: surullinen

Toisto / Tuija Helkiö: iloinen

Annakaisa Ojanen: ruoka

Aino Ojala: ulos

Palautelomake päiväkodin henkilökunnalle

Hei!

Opinnäytetyönä tuottamamme vuorovaikutusopas päiväkodin henkilökunnalle on nyt valmis ja löytyy tulostettuna molemmista ryhmistä. Lisäksi opas on palautettu päiväkodin johtajalle word -tiedostona.

Toivomme, että jokainen päiväkodin kasvattaja perehtyy oppaaseen ja antaa siitä palautetta seuraavalle sivulle. Haemme palautelomakkeet päiväkodista torstaina 20.8.2018.

Kiitämme yhteistyöstä opinnäytetyön tiimoilta ja toivomme oppaan palvelevan juuri Vaisaaren päiväkodin tarpeita! ☺

Ystävällisin terveisin,

Annamari Kesälahti & Sanna Rajala

Palautelomake

1. Mikä oppaassa oli onnistunutta?
2. Mitä jäit kaipaamaan?
3. Koetko, että oppaasta tulee olemaan hyötyä päiväkodin arjessa?
4. Vapaa sana.